National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966: 8

Finansdepartementet

TILLGÅNGEN PÅ ARBETSKRAFT 1960–1980

1965 års långtidsutredning

BILAGA 2

BERÄKNINGAR UTARBETADE INOM

STATISTISKA CENTRALBYRÅNS PROGNOSINSTITUT

AV BYRÅDIREKTÖR MARGIT STRANDBERG

Stockholm 1966

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Kronologisk förteckning

1. Svensk ekonomi 1966—1970. Esselte. 294 s. Fi.
2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1. Esselte. 92 s. Fi.
3. Yrkesutbildningen. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 586 s. E.
4. Ny myntserie. Beckman. 87 s. Fi.
5. Internationellt fredsforskningsinstitut i Sverige. Norstedt & Söner. 61 s. U.
6. Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. Håkan Ohlssons boktryckeri, Lund. 158 s. S.
7. Utsökningsrätt IV. Esselte. 148 s. Ju.
8. Tillgången på arbetskraft 1960—1980. Bilaga 2. Esselte. 67 s. Fi.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966: 8
Finansdepartementet

TILLGÅNGEN PÅ ARBETSKRAFT 1960–1980

1965 års långtidsutredning

BILAGA 2

BERÄKNINGAR UTARBETADE INOM
STATISTISKA CENTRALBYRÅNS PROGNOSINSTITUT
AV BYRÅDIREKTÖR MARGIT STRANDBERG

ESSELTE AB, STOCKHOLM 1966

Innehåll

1. Inledning 7

2. Utvecklingen av den totala arbetskraften 1960—1964 enligt arbetskraftsundersökningarna 8
2.1. Definitioner m. m. 8
2.2. Beräkning av arbetskraften 1960—1964 10
2.2.1. Jämförelse mellan 1960—1961 och 1961—1962 14
2.2.2. Jämförelse mellan 1961—1962 och 1962—1963 15
2.2.3. Jämförelse mellan 1961—1962 och 1963—1964 15
2.3. Sammanfattning 16

3. Beräkning av arbetskraften 1965 och 1970 enligt arbetskraftsundersökningarnas definition 16

4. Beräkning av arbetskraften 1965 och 1970 (alt. I) enligt folkräkningsdefinition 20
4.1. Definitioner 21
4.2. Beräkning av förvärvsintensiteter för män och ej gifta kvinnor . . . 21
4.3. Beräkning av förvärvsintensiteterna för gifta kvinnor 23
4.4. Arbetskraftens storlek 1965 och 1970 samt förändringar under perioderna 1960—1965 och 1965—1970 enligt FR-definition 26
4.4.1. Perioden 1960—1965 28
4.4.2. Perioden 1965—1970 29
4.4.3. Jämförelse av den totala arbetskraftsutvecklingen enligt de skilda kalkylmetoderna 29

5. Beräkning av arbetskraften 1970 (alt. II) och 1980 enligt FR-definition . . 29
5.1. Diskussion och beräkning av förvärvsintensiteter för gifta kvinnor . . 29
5.2. Förvärvsintensiteter för män och ej gifta kvinnor samt den totala arbetskraftsutvecklingen 1970 (alt. II) — 1980 33

6. Tolkning och diskussion av de beräknade förvärvsintensiteterna för gifta kvinnor 36
6.1. Beskrivning av en metod att analysera regionala differenser i de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter 37
6.2. Diskussion av beräkningarnas resultat och dess implikationer 40
6.3. Beräkning av s. k. årsarbetare 42

7. Sammanfattning 45

Tabellbilaga 47

Appendix. Redogörelse för beräkning av antal personer i utbildning 1960—1965, 1970, 1975 och 1980 59

Tabellförteckning

Tabell 1. Beräknad total arbetskraft åren 1960 till 1964 enligt AK-undersökningarnas definition i vissa åldersklasser samt befolkningens och arbetskraftens årliga förändring. 12

Tabell 2. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt AK-definition 1960—1961, 1961—1962, 1962—1963 och 1963—1964. 13

Tabell 3. Beräknad total arbetskraft åren 1960, 1964, 1965 och 1970 enligt AK-undersökningarnas definition i vissa åldersklasser samt befolkningens och arbetskraftens förändring. 18

Tabell 4. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt AK-definition 1964—1965 samt 1960—1965 och 1965—1970. . . 19

Tabell 5. Gifta kvinnliga inkomsttagare i olika åldrar med inkomster överstigande 3 000 kr i procent av motsvarande befolkningsgrupp 1960—1963 samt andelen förvärvsarbetande enligt FR 1960. 24

Tabell 6. Medelbarnantalet i åldern 0—9 år i relation till andelen gifta kvinnor 1960, 1965 och 1970 för skilda åldersklasser gifta kvinnor, samt förändringarna 1960—1965 och 1965—1970. Skattad förändring i förvärvsintensiteter för gifta kvinnor (est Δ Y) i enlighet med den regressionsekvation som presenteras i texten samt beräknade förvärvsintensiteter för gifta kvinnor år 1970 (alt. I). 26

Tabell 7. Beräknad total arbetskraft åren 1960, 1965 och 1970 (alt. I) enligt FR-definition i vissa åldersklasser samt procentuell förändring. 27

Tabell 8. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt FR-definition 1960—1965 och 1965—1970 (alt. I). 27

Tabell 9. Jämförelse av den totala arbetskraften åren 1960, 1965 och 1970 enligt de två kalkylmetoderna. 29

Tabell 10. Beräkningar av förvärvsintensiteter för gifta kvinnor 1965, 1970 (alt. II), 1975 och 1980 med angivande av de framskrivna förvärvsintensiteterna och skiftens storlek (jfr texten). 33

Tabell 11. Beräknad total arbetskraft åren 1970 (alt. II), 1975 och 1980 enligt FR-definition i vissa åldersklasser samt befolkningens och arbetskraftens förändring. 34

Tabell 12. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt FR-definition 1965—1970 (alt. II), 1970 (alt. II) — 1975 och 1975—1980. 34

Tabell 13. Numerisk illustration av förvärvsintensiteter för gifta respektive gifta samboende kvinnor i åldern 20—64 år i enlighet med viss antagen utveckling 1950—1980. 38

Tabell 14. Redovisning av antagandet att förvärvsintensiteterna i varje stads och länsgrupp tillväxer i samma takt som för hela riket (jfr tabell 13). 39

Tabell 15. Förvärvsintensiteter för de olika stads- och länsgrupperna erhållna genom en särskilt konstruerad skala, vilken beskrivits i texten. . . . 40

Tabell 16. Beräknat antal personer i arbetskraften (FR-definition) och beräknat antal årsarbetare, samt den procentuella arbetskraftsförändringen under varje femårsperiod från 1960 till 1980. 44

Tabell 17. Beräknade förvärvsintensiteter (fi) för gifta kvinnor jämförda med »deflaterade» förvärvsintensiteter (fi') 1965—1980 (jfr texten). 44

Tabell 18. Sammanfattning av beräkningarna över befolknings- och arbetskraftsförändringar i antal personer (tusental) och procent per femårsperiod från 1960 till 1980. 45

Tabell 19. Jämförelse i förändring av antal årsarbetare enligt tidigare beräkningar (IPF 1964: 12) och beräkningar i föreliggande rapport, alt. B (jfr bilagetabell 15). 46

Tillgången på arbetskraft 1960—1980

1. *Inledning*

Som underlag för en analys av arbetskraftsutvecklingen i Sverige finns främst folkräkningarna och de under 1960-talet utförda arbetskraftsundersökningarna, som dock ännu har försökskaraktär. Vidare kan information hämtas från inkomststatistiken, dvs. den statistik som produceras med de avlämnade självdeklarationerna för inkomstskatten som underlag. Man kan även för vissa sektorer av näringslivet få årliga uppgifter om antalet anställda genom direkt från företagen eller andra arbetsgivare insamlade uppgifter, t. ex. industristatistiken.

Då det gäller att analysera arbetskraftstillgångarna eller utbudet av arbetskraft knyter sig emellertid intresset främst dels till befolkningens tillväxt och förändrade sammansättning, där sådana frågor som naturlig folkökning och migration samt fördelningen på ålder, kön och civilstånd måste belysas, dels till utvecklingen av de s. k. relativa arbetskraftstalen eller förvärvsintensiteterna, dvs. andelen av en viss befolkningsgrupp som är förvärvsarbetande där befolkningen fördelats på kön, civilstånd och ålder. Den enda källan för att belysa utvecklingen av dessa variabler under de gångna åren av 60-talet är arbetskraftsundersökningarna och i viss mån kan även inkomststatistiken ge ledning. Däremot kan inte den statistik som insamlas genom arbetsgivarna användas för detta ändamål, dels täcks inte hela den förvärvsarbetande befolkningen, dels ges inte sådan detaljerad information som behövs här.

För att göra en beräkning av arbetskraftsutvecklingen fram till 1980 måste man således ha dels en befolkningsframskrivning, dels underlag för att estimera de relativa arbetskraftstalen. Den befolkningsframskrivning som används här har utförts av SCB:s byrå för befolkningsstatistik, publicerad i SM B 1965: 8.

För de åldrar som är aktuella i detta sammanhang bygger befolkningsframskrivningen på antagande om den framtida dödligheten, men därtill kommer att för tiden fram till 1970 inlagts ett antagande om en årlig nettoinvandring omfattande 10 000 personer. I befolkningsprognosen införs efter 1970 tre alternativa antaganden om nettoimmigrationens storlek. Enligt det första ökar nettoinvandringen från 10 000 per år 1970 till 20 000 till 1981. Enligt det andra sjunker nettoinvandringen från 10 000 per år 1970 successivt till noll år 1981. Enligt ett tredje alternativ slutligen (medelalternativet) bibehålls nettoinvandringen på nivån 10 000 per år även under 1970-talet. Detta sista alternativ har bildat underlag för beräkningarna av arbetskraftstillgångarna.

Försök kommer här att göras att bestämma de relativa arbetskraftstalen eller förvärvsintensiteterna i enlighet med både folkräkningens (FR) och arbetskraftsundersökningarnas (AK-undersökningarna) definitioner fram till

1970. För 1975 och 1980 genomförs endast en beräkning som anses i huvudsak ansluta sig till folkräkningens definitioner. För att ge en viss möjlighet till värdering av den information som AK-undersökningarna givit över arbetskraftsutvecklingen hittills under 1960-talet och därigenom även av realismen i de framskrivna relativa arbetskraftstalen presenteras först en analys av arbetskraftsutvecklingen under perioden 1960—1964 enligt AK-undersökningarna.

2. *Utvecklingen av den totala arbetskraften 1960—1964 enligt arbetskraftsundersökningarna*

2.1 Definitioner m. m.

AK-undersökningarna som påbörjades inom arbetsmarknadsstyrelsen 1959 och som nu utförs av SCB:s utredningsinstitut i samarbete med AMS, har vid flera tillfällen varit föremål för vissa omläggningar. Bl. a. har metoderna för uppräkning från urval till totaler förändrats. Detta gör att det alla gånger inte går att direkt jämföra de uppräknade siffrorna för den totala arbetskraften mellan två undersökningar. För att i viss mån eliminera denna felkälla har här de relativa arbetskraftstalen applicerats på befolkningssiffrorna som de redovisas i befolkningsstatistiken. Vid den senaste omläggningen av AK-undersökningarna, vilken företogs i och med undersökningen i februari 1964, påverkades troligen även de relativa arbetskraftstalen. Detta kommenteras närmare i avsnitt 2.2.3.

AK-undersökningarna avser att belysa arbetskraftssituationen under mittveckan i varje kvartal och urvalet är också konstruerat så, att man inom en viss marginal främst skall kunna skatta förändringarna mellan på varandra följande undersökningar. Det vill säga det är i första hand de kortsiktiga förändringarna i bl. a. sysselsättning och arbetslöshet som AK-undersökningarna avser att avspegla.

Till arbetskraften räknas enligt AK-undersökningarna alla de som under mätveckan hade förvärvsarbete under minst en timme (för medhjälpande familjemedlem minst 15 timmar), vidare tillfälligt frånvarande samt arbetslösa. Som arbetslös räknas den person som under mätveckan ej hade något förvärvsarbete, men aktivt sökte arbete. Vidare hänförs hit även permitterade, de som erhållit men ännu ej påbörjat nytt arbete samt de som förhindrats att söka arbete på grund av tillfällig sjukdom. Senare upptas frågan om en viss dold arbetslöshet kan tänkas förekomma.

För en beräkning av de framtida arbetskraftstillgångarna på lång sikt och en analys av en viss gången tidsperiod som skall belysa karaktären av förändringarna torde man vara mest intresserad av ett mått på arbetskraften som avspeglar årsgenomsnittet. Frågan är då om detta årsgenomsnitt skall avse antal personer i arbetskraften eller om arbetskraftsinsatsen skall mätas i arbetstimmar. Det mest adekvata om man önskar mäta syselsättningsvolymen och dess förändringar torde vara att få ett mått som avser arbetstimmar. Man kan dock anföra, att det för en bedömning av den framtida arbetskraftstillgången är värdefullt att få den uttryckt i antal personer explicit eftersom arbetstiden då kan behandlas som en parameter, varvid effekten av förändringar i arbetstidens längd på sysselsättningsvolymens storlek klarare kan komma till uttryck. Ett speciellt problem utgör också den del av arbetskraften som består av gifta kvinnor, då det ju är vanligt att en stor del av dem har olika former av deltidsarbete. Oavsett om man tror

att omfattningen av detta deltidsarbete för kvinnornas del skall förändras i framtiden eller inte, har deltidsarbetet sin betydelse i beräkningarna av den totala arbetskraften eftersom de gifta kvinnorna förmodligen kommer att öka sin andel av arbetskraften. Här har valts att applicera de relativa arbetskraftstalen på befolkningssiffror och således erhålla arbetskraften i personer. Emellertid kommer medelst vägning en omräkning av kvinnornas arbetskraftsinsats att göras i ett avslutande skede av beräkningarna.

Det skall observeras att i de beräkningar som följer och som bygger på de relativa arbetskraftstalen, ingår således personer både med och utan arbete, eller både sysselsatta och arbetslösa. Då siffrorna över den gångna tidens utveckling betraktas bör man hålla i minnet att det i princip inte är sysselsättningsutvecklingen som avspeglas utan arbetskraftsutbudet, som alltså innehåller även de arbetslösa. Då dock arbetslösheten i Sverige under de gångna åren av 1960-talet varit av ringa omfattning (säsongsmässiga och regionala aspekter bortses härifrån) torde dock inte just detta utgöra någon felkälla om man önskar betrakta siffrorna som ett approximativt mått på sysselsättningen. Någon analys över arbetslöshetens inverkan har dock inte gjorts, då det statistiska materialet inte kan pressas på sådana detaljer. För beräkning av den framtida arbetskraften kan det betraktas som helt korrekt att använda en definition som i arbetskraftstillgångarna även innesluter de arbetslösa. Det skulle dock kunna medföra problem att bestämma de framtida relativa arbetskraftstalen om den observerade arbetslösheten varierande med arbetslöshetstidens längd. Det vill säga om under 1960-talet i Sverige det fenomen uppträtt som framför allt i Förenta staterna brukar kallas »discouraged worker», dvs. att personer som varit arbetslösa en längre tid inte anser det möjligt att få något arbete och därför inte heller uppger sig vara arbetssökande och således utträder ur arbetskraften. Ett annat fenomen ligger bakom den s. k. »additional worker theory», då de relativa arbetskraftstalen skulle stiga under en ihållande arbetslöshetsperiod därför att s. k. marginalgrupper bestående av gifta kvinnor, som annars inte brukar förvärvsarbeta, skolungdomar eller äldre, söker sig ut på arbetsmarknaden om familjeförsörjaren gått länge utan arbete. Om det således funnits en relativt omfattande arbetslöshet under en längre tid inom den tidsperiod som bildar underlag för estimering av prognosvärdena, bör man således undersöka om dessa fenomen uppträtt, och om man har möjlighet att konstatera detta rensa tidsserien. Diskussionen om förekomsten av dessa fenomen påbörjades i Förenta staterna under 1920- och 1930-talens depressionsår men de olika författarna som undersökte dem blev inte eniga i sina slutsatser. Diskussionen har emellertid återupptagits och även nu framkommer divergerande åsikter i frågan om något eller båda dessa fenomen uppträtt på senare tid på USA:s arbetsmarknad. Då vi i Sverige inte haft en arbetslöshet av samma karaktär som i USA kan helt uteslutas att de serier över de relativa arbetskraftstalen vi har för första hälften av 1960-talet skulle ha påverkats.

Det finns dock en slags »discouraged worker» som varit föremål för mätningar på senare tid i AK-undersökningarna. Dessa är dock av annat slag än som avses ovan, då de inte torde ha utträtt ur arbetskraften från ett långvarigt arbetslöshetsstatus, som framgår av den sammansättning gruppen har. De betecknas latent arbetssökande och om-

fattar dem som skulle ha sökt arbete under mätveckan, om de ansett sig kunna få lämpligt arbete på bostadsorten. De har visserligen sitt intresse främst i ett senare sammanhang, men redan här kan några uppgifter om storleksordningen av denna grupp och något om dess sammansättning nämnas. Uppgifterna har hämtats från AK-undersökningarna under perioden maj 1964 till maj 1965 (tilläggstabeller till AK-undersökningarna). Totalantalet latent arbetssökande har pendlat mellan 143 500 (nov. 1964) och 122 900 (febr. 1965). De gifta kvinnorna utgör den största gruppen och de har i sin tur uppgått till mellan 92 900 och 80 100. De flesta av dessa är i åldern 35—54 år och ungefär hälften önskar ett deltidsarbete. Männen har varierat mellan 30 000 och 18 800, här är det dels ungdomar, 14—17 år, och äldre, över 66 år, som dominerar. De yngre synes vara skolungdomar som under ferierna vill ha heltidsarbete och under terminerna någon form av deltidsarbete. Många av de äldre synes vilja ha ett heltidsarbete, eller arbete med något kortare arbetstid. De latent arbetssökande ej gifta kvinnorna har uppgått till högst 29 600 och lägst 22 600. Åldersfördelningen har varit mer jämn än för männen, men även här utgör de yngre, vilka tolkats som skolungdomar, en stor grupp, men gruppen 45—66 år har även varit markerad.

Dessa s. k. latent arbetssökande hänförs enligt AK-undersökningarnas definitioner inte till de arbetslösa och ingår således inte i de relativa arbetskraftstalen.

2.2 Beräkning av arbetskraften 1960—1964

För att beräkna medelarbetskraften för varje år under perioden 1960—1964 har följande tillvägagångssätt valts. Medeltalet av de relativa arbetskraftstalen för de under året utförda AK-undersökningarna[1] har beräknats för de skilda kategorierna män, gifta kvinnor och ej gifta kvinnor fördelade på tioårsgrupper, utom för de äldsta och de yngsta där femårsgrupper valts. Ett annat undantag från denna princip har gjorts för de två yngsta åldersgrupperna, 15—19 år och 20—24 år, för vilka man kan konstatera kraftiga säsongsvängningar. Augustisiffrorna ligger avsevärt högre än de övriga noteringarna för året, vilket avspeglar det tillskott arbetskraften får genom skolungdomars och andra studerandes sommararbeten. Medeltalet av de relativa arbetskraftstalen för dessa grupper har bildats på observationerna under året exkl. augustiundersökningen, men ytterligare ett par korrektioner har införts. Man kan nämligen konstatera, att de relativa arbetskraftstalen för dessa yngre grupper synes ligga anmärkningsvärt högt om man nämligen tar i beaktande dels hur många som kan beräknas gå i skola, dels också för männens del hur många som gör sin första värnpliktstjänstgöring. Separata beräkningar har gjorts över hur stor andel av de yngre befolkningsgrupperna som kan beräknas bedriva studier. (Dessa beräkningar redovisas i ett appendix.) Vidare har i AK-undersökningarna en stor del av dem som fullgör sin militärtjänst räknats endast som frånvarande från arbete, och ingår således i arbetskraften. AK-undersökningarna skiljer visserligen inte på dem som fullgör sin första militärtjänstgöring eller repetitionstjänst, men en jämförelse med uppgifterna enligt

[1] Under 1960 gjordes endast två AK-undersökningar (i maj och november), under 1961 endast tre (maj, augusti och november), fr. o. m. 1962 har undersökningarna skett regelbundet fyra gånger om året. Detta kan innebära att det ligger vissa vanskligheter i att jämföra resultatet av medeltalsberäkningarna mellan de tidigare och de senare undersökningarna.

FR 1960 och beräkningar utifrån den för värnplikt aktuella åldersklassens storlek visar att en stor del av de värnpliktiga räknats in i arbetskraften. Detta är helt korrekt enligt AK-undersökningarnas definitioner, om de nämligen innehar anställning skall de tillhöra arbetskraften. Trots detta har här dock ansetts att detta bör korrigeras och en reduktion i de relativa arbetskraftstalen har skett på så sätt, att 95 % av 20-åriga män har satts i relation till hela antalet män i åldersgruppen 20—24 år. Att, vilket bl. a. framgår av FR, några fullgör sin värnplikt i yngre åldrar har helt bortsetts från. Denna reduktion tillämpas således för den gångna perioden och tas även i beaktande vid beräkning av den framtida arbetskraften.

Angående de justeringar som gjorts i de relativa arbetskraftstalen utifrån beräkningarna över studerande kan nämnas att dessa varit mycket små och i flera fall har inga justeringar alls företagits. Det är ju i och för sig inget som hindrar att en person kan vara både studerande och förvärvsarbetande. För att emellertid få den ökande andelen av personer i utbildning att avspegla sig i arbetskraftens förändring har det riktmärket hållits att summan av andelen i utbildning, beräknad andel som fullgör värnplikt och det relativa arbetskraftstalet bör ligga något under hundra procent. Genom AK-undersökningarnas redovisning över hur många som arbetar mindre än 35 timmar och skälen härtill kan man få information om hur många studerande som har deltidsarbete, men siffrorna varierar mycket starkt. I februari 1964 var t. ex. 3 % av männen i åldern 15—19 år i arbete deltidsarbetande på grund av studier, motsvarande andel i maj 1964 var 6 %. Motiven för att skolungdomarnas sommararbete borträknats är dels att detta är svårt att väga in i en definition som avser medelarbetskraften under året, vidare blir det en slags dubbelräkning av sysselsättningen, då de studerande i de flesta fall kommer in som sommarvikarier och då ersätter den ordinarie arbetskraften. Utifrån andra utgångspunkter bör denna arbetskraftsresurs dock inte negligeras.

Att dessa justeringar i de relativa arbetskraftstalen för ungdomarna görs hänger endast samman med att vid beräkningen av den framtida arbetskraften har det ansetts lämpligast att anknyta skattningen av de relativa arbetskraftstalen till beräkningen av antalet studerande och värnpliktiga. Vid jämförelse mellan arbetskraftsförändringen under den gångna tidsperioden och kommande har då arbetskraften i möjligaste mån beräknats på samma sätt.

Innan en siffermässig belysning av de utförda beräkningarna presenteras skall till slut nämnas att AK-undersökningarnas estimat av de relativa arbetskraftstalen för den äldsta åldersgruppen (70—74 år) av båda gifta och ej gifta kvinnor visar mycket stora variationer, varför andelen förvärvsarbetande i denna åldersgrupp hållits konstant vid medeltalet av samtliga observationer.

De relativa arbetskraftstal som sålunda utgjort grunden för beräkningarna av arbetskraften redovisas i bilagetabell 1. Dessa har sedan applicerats på medelfolkmängden (se bilagetabellerna 2—5) under resp. år. Av bilagetabell 6—8, framgår arbetskraftens storlek i de skilda köns-, civilstånds- och åldersklasserna. I tabell 1[1] har slutresultatet av beräkningarna sammanfattats. I denna tabell har en uppdelning av arbetskraften gjorts så att man kan speciellt

[1] Tabeller som är insatta i texten benämnes »tabeller» (åtföljt av löpande nummer), medan större tabeller samlats i en särskild bilaga och benämnes »bilagetabeller».

Tabell 1. Beräknad total arbetskraft åren 1960 till 1964 enligt AK-undersökningarnas definition i vissa åldersklasser samt befolkningens och arbetskraftens årliga förändring

Antal personer i arbetskraften

Ålder	1960	1961	1962	1963	1964
15—24	607 022	632 280	642 319	647 240	661 740
25—64	2 812 695	2 792 769	2 813 042	2 874 951	2 849 672
65—74	161 486	151 268	152 815	168 564	147 641
Summa	3 581 203	3 576 317	3 608 176	3 690 755	3 659 053

Procentuell årlig förändring i befolkning (B) och arbetskraft (AK)

Ålder	1960—61		1961—62		1962—63		1963—64	
	B	AK	B	AK	B	AK	B	AK
15—24	4,6	4,2	3,8	1,6	3,1	0,8	3,7	2,2
24—64	— 0,1	— 0,7	0,1	0,7	0,1	2,2	0,5	— 0,9
65—74	1,9	— 6,3	1,8	1,0	1,9	10,3	4,8	— 12,4
Totalt	1,0	— 0,1	1,0	0,9	0,9	2,3	1,6	— 0,9

urskilja å ena sidan de ungas och de äldres inflytande på arbetskraftsförändringen, å andra sidan kärngruppens (åldrarna 25—64 år) inflytande. Självklart väger denna grupp tyngst och syftet med åldersgrupperingen är något vidare, vilket kommer att framgå i fortsättningen.

Enligt beräkningarna skulle det ha skett en svag minskning av arbetskraften 1960—1961, en måttlig ökning 1961—1962, och en förvånansvärt stark ökning 1962—1963 samt återigen en sänkning 1963—1964.

Som beräkningarna har utförts här föreligger inga möjligheter att göra någon signifikansprövning av förändringarna. För att dock få möjligheter att något mer detaljerat studera förändringarnas orsaker och framför allt i viss mån renodla effekten av förändringarna i de relativa arbetskraftstalen, vilka ju både är de mest intressanta och den svaga länken i beräkningarna har en analys enligt den s. k. standardiseringsmetoden gjorts. Förutom en beräkning över hur mycket av förändringen som härrör från förändringarna i de relativa arbetskraftstalen har även inverkan av förändringen i befolkningens åldersfördelning beräknats. Härefter har endast en restpost uträknats. Denna restpost är dock ett utslag av förändringarna i befolkningens tillväxt och dess inverkan på arbetskraftens storlek. Denna komponent skulle dock ha kunnat renodlats ytterligare i dels naturlig folkökning, dels nettoimmigration och för kvinnornas del även i överflyttning mellan civilståndsgrupperna. Här har således särskilts tre komponenter i arbetskraftsförändringarna: de relativa arbetskraftstalen och de demografiska variablerna åldersfördelning och befolkningsstorlek.

För beräkning av de olika komponenternas storlek vid förändringen exempelvis från 1960 till 1961 har således medeltalet av de relativa arbetskraftstalen från 1960 för de tre åldersgrupperna, 15—24 år, 25—64 år, 65—74 år för 1960 tillämpats på 1961 års befolkning och skillnaden mellan den så beräknade arbetskraften och den faktiska

erhållits. Det är således endast för dessa tre ålderskategorier beräkningarna gjorts, eventuella förändringar inom dessa i sin tur har inte beaktats. Därefter har för beräkning av åldersfördelningens inverkan 1961 års befolkning anpassats till 1960 års befolkningsfördelning och de relativa arbetskraftstalen för 1961 har applicerats på de så erhållna siffrorna för varje åldersgrupp och skillnaden mellan beräknad och faktisk arbetskraft noterats. Summan av dessa två komponenter jämförs därefter med den totala förändringen av arbetskraften, varvid restposten erhålls. Vid sidan om denna komponent som avspeglar inverkan från förändringen i befolkningens storlek i de aktuella åldrarna, har den totala befolkningsförändringen noterats. Resultatet presenteras i tablåmässig form i tabell 2.

Eftersom arbetskraftstillväxten mellan 1961—1962 var av en omfattning, som man a priori brukar förvänta sig, ca

Tabell 2. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt AK-definition 1960—1961, 1961—1962, 1962—1963 och 1963—1964

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändring i			Befolknings-förändring
	rel. AK-tal	åldersfördeln.	rest	
1960—1961 — 4 886 därav:				
män — 5 802				
15—24 år	— 1 918	+ 12 198		
25—64 »	— 12 066	— 21 783		
65—74 »	— 9 216	+ 772		
	— 23 200	— 8 813	+ 26 211	+ 29 324
gifta kvinnor + 954				
20—24 år	— 1 841	+ 1 004		
25—64 »	+ 2 040	— 1 379		
65—74 »	— 2 551	+ 200		
	— 2 352	— 175	+ 3 481	+ 11 332
ej gifta kvinnor — 38				
15—24 år	+ 747	+ 7 794		
25—64 »	— 5 801	— 9 638		
65—74 »	— 1 384	+ 92		
	— 6 438	— 1 752	+ 8 152	+ 14 038
Samtliga	— 31 990	— 10 740	+ 37 844	+ 54 694
1961—1962 + 31 859 därav:				
män — 2 628				
15—24 år	— 13 800	+ 9 672		
25—64 »	— 6 305	— 18 133		
65—74 »	— 871	+ 807		
	— 20 976	— 7 654	+ 26 002	+ 29 227
gifta kvinnor + 45 218				
20—24 år	+ 211	+ 1 197		
25—64 »	+ 38 106	— 1 925		
65—74 »	+ 3 319	+ 132		
	+ 41 636	— 596	+ 4 178	+ 12 536
ej gifta kvinnor — 10 731				
15—24 år	— 986	+ 6 029		
25—64 »	— 12 184	— 7 203		
65—74 »	— 3 563	+ 35		
	— 16 733	— 1 139	+ 7 141	+ 12 350
Samtliga	+ 3 927	— 9 389	+ 37 321	+ 54 113

Tabell 2. (forts.)

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändring i			Befolknings-förändring
	rel. AK-tal	åldersfördeln.	rest	
1962—1963 + 82 579 därav:				
män + 15 597				
15—24 år	— 10 620	+ 7 528		
25—64 »	+ 1 208	— 15 878		
65—74 »	+ 8 939	+ 1 264		
	— 473	— 7 086	+ 23 156	+ 26 467
gifta kvinnor + 49 072				
20—24 år	+ 3 507	+ 1 531		
25—64 »	+ 39 785	— 2 419		
65—74 »	+ 1 748	+ 261		
	+ 45 040	— 627	+ 4 659	+ 12 528
ej gifta kvinnor + 17 910				
15—24 år	— 8 171	+ 4 535		
25—64 »	+ 19 111	— 6 469		
65—74 »	+ 2 017	+ 140		
	+ 12 957	— 1 794	+ 6 747	+ 10 480
Samtliga	+ 57 524	— 9 507	+ 34 562	+ 49 475
1963—1964 — 31 702 därav:				
män — 4 816				
15—24 år	— 4 953	+ 5 719		
25—64 »	— 7 232	— 18 288		
65—74 »	— 22 705	+ 3 663		
	— 34 890	— 8 906	+ 38 980	+ 46 376
gifta kvinnor + 2 740				
20—24 år	— 1 553	— 4 362		
25—64 »	— 16 650	+ 3 934		
65—74 »	— 2 847	+ 235		
	— 21 050	— 193	+ 23 983	+ 56 474
ej gifta kvinnor — 29 626				
15—24 år	— 4 095	+ 19 790		
25—64 »	— 4 203	— 30 908		
65—74 »	— 3 684	+ 1 116		
	— 11 982	— 10 002	— 7 642	— 13 657
Samtliga	— 67 922	— 19 101	+ 55 321	+ 89 193

1 %, eller här beräknad till 0,9 % tages förändringarna mellan dessa två år som utgångspunkt för en analys och studeras avvikelserna härifrån för de övriga åren.

2.2.1. Jämförelse mellan 1960—1961 och 1961—1962

Befolkningsförändringarna visar en förvånansvärd överensstämmelse och något skiljaktigt inflytande på arbetskraftstillväxten kan inte hämtas därifrån. Inflytandet från åldersfördelningsförändringen är mycket likartad för män och ej gifta kvinnor, för de gifta kvinnorna uppvisar förändringen 1961—1962 en något starkare negativ inverkan än 1960—1961. De relativa arbetskraftstalen visar för männens del en liten, men likaledes obetydlig skillnad i utveckling sett på totalen, för de separata åldersgrupperna är förändringarna dock något olikartad. Den stora skillnaden, och det som ligger bakom det faktum att siffrorna visar en ar-

betskraftstillväxt mellan 1961 och 1962 är den starkare ökningen i de relativa arbetskraftstalen för de gifta kvinnorna mellan dessa år än för 1960—1961. Å andra sidan motverkades detta något av att 1961—1962 visar en kraftigare minskning i dessa tal för gruppen ej gifta kvinnor.

2.2.2. Jämförelse mellan 1961—1962 och 1962—1963

Den relativt sett kraftiga arbetskraftstillväxten 1962—1963 kan som framgår av tabellen inte förklaras genom skillnader i befolkningstillväxt eller åldersfördelning jämfört med utvecklingen 1961—1962. Skillnaden i utveckling tycks helt härröra ur höjda relativa arbetskraftstal. För de gifta kvinnorna är ökningen 1962—1963 av samma storleksordning som 1961—1962. Men mer exceptionellt är att de äldre männen har ökat sina relativa arbetskraftstal så kraftigt som det framgår här, vidare har männen i åldrarna 25—64 år en liten ökning, när en sänkning brukar vara vanligare. Slutligen har även de ej gifta kvinnorna (äldre än 25 år) en ökning i sina relativa arbetskraftstal.

2.2.3. Jämförelse mellan 1961—1962 och 1963—1964

Minskningen i arbetskraften enligt AK-undersökningarna mellan 1963 och 1964 har förvånat mycket, och man finner här att den måste helt sökas i de genomgående minskade relativa arbetskraftstalen, som skulle ha sänkts för samtliga grupper. Trots att befolkningsökningen 1963—1964 var mer än halv annan gång så stor som under 1961—1962 skulle arbetskraften ha minskat. Som synes pekar beräkningarna på en minskning av antalet ej gifta kvinnor i befolkningen 1963—1964, som dock kompenseras genom den kraftiga ökningen av de gifta kvinnorna. Om denna utveckling stämmer med verkligheten då befolkningsberäkningen för 1964 ännu har prognoskaraktär vet vi ännu inget om. Den totala förändringen för kvinnorna kan nog avspegla den sanna bilden, men civilståndsfördelningen är ett osäkrare moment. För de ej gifta kvinnorna har även förändringen i åldersfördelningen verkat i kraftigt negativ riktning när det gäller antalet personer i arbetskraften.

Den omläggning av AK-undersökningarna som företogs 1964 torde emellertid ha påverkat även de relativa arbetskraftstalen. Vid undersökningarna före 1964 användes ett uppräkningsförfarande som avsåg befolkningen vid slutet av året. Härvid klassificerades en person efter den ålder som uppnåddes vid slutet av det år som undersökningarna utfördes. I de fall då de relativa arbetkraftstalen är beroende av åldern kan man då få en förändring av dessa tal under året som inte ger ett riktigt uttryck för vad man önskar mäta. Som exempel kan nämnas att gruppen 15—19 år vid februariundersökningarna innehåller en stor grupp 14-åringar och relativt få personer som vid undersökningstillfället uppnått 19 år. Det relativa arbetskraftstalet för den grupp som rubricerats som 15—19 år torde höjas mer under året än för en grupp som innehåller personer vars faktiska ålder är 15—19 år, då andelen skolungdomar har olika fördelning inom de två grupperna. Vidare sker genom det tidigare uppräkningsförfarandet en sänkning i det relativa arbetskraftstalet för åldersgruppen vid årsskiftena då gruppen fylls på med 14-åringar och tidigare 19-åringar uppnått 20 års ålder. När det försiggår en trendmässig sänkning av de relativa arbetskraftstalen för de yngre åldrarna på grund av en ökande andel studerande kan vid en linjär utjämning denna underskattas på grund av det an-

förda förhållandet. Vid beräkningarna har emellertid här för de yngre åldersgrupperna vissa mindre justeringar av de relativa arbetskraftstalen gjorts utifrån beräkningarna av andelen studerande. För de äldre där de relativa arbetskraftstalen är fallande med stigande ålder kan en eventuell trendmässig höjning å andra sidan döljas, då risken finns att observationerna för de första undersökningarna under året ger relativt höga värden eftersom de avser något yngre personer än vad åldersuppgiften anger. Omläggningen 1964 innebär således att värden före 1964 ej är helt jämförbara med de senare undersökningarnas. Vid den förenklade analys som här har gjorts har således inte hänsyn tagits till detta. Arbetsmarknadsstyrelsen har låtit göra en omräkning av AK-undersökningarnas resultat under 1964 med fördelning på män och kvinnor i vissa åldersgrupper, där uppräkningen skett efter samma principer som gällde för de tidigare undersökningarna. Om medeltalet av den uppräknade totala arbetskraften över 15 års ålder för samtliga undersökningar under 1963 jämförs med medeltalet av den av arbetsmarknadsstyrelsen omräknade arbetskraften under 1964 erhålls vid en jämförelse mellan dessa medeltal en minskning i arbetskraften 1963—1964 med 0,3 %, således en mindre stark minskning än som har erhållits genom kalkylerna i denna redogörelse (— 0,9 %). En viss del av denna differens torde vara orsakad dels av att här en begränsning gjorts i arbetskraften, då åldrarna över 74 år ej medtagits, dels av att de relativa arbetskraftstalen för ungdomarna justerats, men det är ovisst om hela differensen kan förklaras genom detta. En eventuell återstod skulle således visa att de relativa arbetskraftstalen före 1964 och senare ej är helt jämförbara.

2.3 Sammanfattning

Som framgått av denna analys är förändringarna av de relativa arbetskraftstalen av vitalt intresse för en belysning av arbetskraftsutvecklingen. De förändringar som här har beräknats bygger som inledningsvis redogjorts för på urvalsundersökningar, men som de relativa arbetskraftstalen här har använts vet man således inte om förändringarna är signifikanta. Förändringarna kan betraktas som mycket små jämfört med hela arbetskraftens storlek och förmodligen skulle urvalets storlek behöva mångdubblas (f. n. omfattar AK-undersökningarna 12 000 personer) om så små skillnader som synes vara för handen vid arbetskraftsförändringarna skall kunna säkerställas. Eftersom här också är avsikten att göra en beräkning av den framtida arbetskraftens storlek kan man dock anföra att om de variationer i de relativa arbetskraftstalen som framkommer i AK-undersökningarna verkligen skulle kunna säkerställas bör man även om möjligt finna förklaringar till dessa variationer.

Analysen här torde visa att AK-undersökningarna under perioden 1960—1964 med bl. a. den stora osäkerheten speciellt i de tidigare undersökningarna och de olika omläggningarna är ett relativt bräckligt underlag för de beräkningar av arbetskraften som skall göras för 1965 och 1970 enligt AK-definition.

3. Beräkning av arbetskraften 1965 och 1970 enligt arbetskraftsundersökningarnas definition

För att undersöka om de relativa arbetskraftstalen, som de framkommer i AK-undersökningarna uppvisar några trendmässiga förändringar har för samtliga de ålders-, köns- och civilståndskategorier som här studeras gjorts lin-

jära regressionsanpassningar. För de yngsta åldersgrupperna, 15—19 år och 20—24 år, har som tidigare nämnts de relativa arbetskraftstalen dock uträknats med hjälp av beräkningarna över antal studerande och värnpliktiga. För de gifta kvinnorna gjordes regressionsanpassningar under hänsynstagande till eventuella säsongvariationer med hjälp av s. k. dummyvariabler. Man fann emellertid då inga signafikanta säsongvariationer, varför de andra två grupperna anpassades med enkel minstakvadrat metod. Endast i de fall då den beräknade trenden med 95 % sannolikhet var signifikant skiljd från noll har prognosvärdet för 1965 och 1970 beräknats med hjälp av regressionslinjen. I övriga fall har prognosvärdena utgjort medelvärdet av samtliga observationer.

För *männen* befanns att två åldersgrupper hade signifikanta nedåtgående trender, nämligen 35—44-åringarna och 65—69-åringarna, för dessa två grupper sjunker de relativa arbetskraftstalen med 0,9 resp. 2,4 procentenheter per år. Det kan kanske förefalla överraskande att de relativa arbetskraftstalen sjunker för gruppen 35—44 år. Enligt folkräkningarna har andelen förvärvsarbetande sjunkit mellan 1950 och 1960 för samtliga åldersgrupper utom för 60—64-åringarna (se följande avsnitt). Att arbetskraftstalen sjunker för åldersgruppen 65—69 år kan nog anses bero på det ökade tjänstemannainslaget i arbetskraften. Tjänstemännen har ju en lägre pensionsålder än arbetarna vilket måste påverka de relativa arbetskraftstalen för hela gruppen i negativ riktning.

För de *gifta kvinnorna* visar grupperna 20—24 år, 35—44 år och 45—54 år positiva trender. För resp. åldersgrupp stiger de relativa arbetskraftstalen med 1,7 och 1,7 samt 2,3 procentenheter per år. Samtliga övriga åldersgrupper har en stigande tendens, men den beräknade trenden är ej signifikant, varför den ej beaktats.

För gruppen *ej gifta kvinnor* slutligen har inga signifikanta trender kunnat iakttas.

Den teknik som här har använts för beräkning av de relativa arbetskraftstalen kan sägas vara helt mekanisk, dvs. någon närmare analys av orsakerna till de trendmässiga förändringarna har inte gjorts här. Man låter således endast de förändringar som kunnat konstateras i förfluten tid fortsätta in i framtiden. Man känner dock ännu mycket litet till vad som ligger bakom de tidsmässiga förändringarna i de relativa arbetskraftstalen. Med hjälp av folkräkningsmaterialet från 1960 har det emellertid funnits möjligheter att för ett tvärsnitt för de gifta kvinnornas del analysera några av de variabler som kan tänkas öva inflytande på dessa kvinnors deltagande i förvärvsarbete i positiv eller negativ riktning. Studier som företagits inom prognosinstitutet och som publicerats i serien Information i prognosfrågor 1965: 5, visar hur de gifta kvinnornas förvärvsverksamhetsgrad bl. a. varierar med kvinnornas ålder, antal barn och barnens ålder. De stora regionala skillnaderna i förvärvsverksamheten som finns, synes till större delen kunna förklaras utifrån näringslivets olika utformning i skilda delar av vårt land. De orter eller områden som har en stor del av sin arbetskraft sysselsatt i bl. a. textil- eller livsmedelsindustri, handel eller tjänster av olika slag, speciellt sjukvård, uppvisar även höga förvärvsintensiteter eller relativa arbetskraftstal, för de gifta kvinnorna. Detta återspeglar således hur starkt efterfrågestyrd den kvinnliga sysselsättningen är. Slutligen har även viss typ av utbildning, främst den högre utbildningen,

Tabell 3. Beräknad total arbetskraft åren 1960, 1964, 1965 och 1970 enligt AK-undersökningarnas definition i vissa åldersklasser samt befolkningens och arbetskraftens förändring

Antal personer i arbetskraften

Ålder	1960	1964	1965	1970
15—24	607 022	661 740	656 713	565 354
25—64	2 812 695	2 849 672	2 870 311	3 023 825
65—74	161 486	147 641	157 506	153 599
Summa	3 581 203	3 659 053	3 684 530	3 742 778

Procentuell förändring i befolkning (B) och arbetskraft (AK)

Ålder	1964—1965		1960—1965		1965—1970	
	B	AK	B	AK	B	AK
15—24	1,7	— 0,8	18,1	8,2	— 4,5	— 13,9
25—64	0,1	0,7	0,6	2,0	3,3	5,2
65—74	2,6	6,7	13,7	— 2,5	12,0	— 2,5
Summa	0,7	0,7	5,2	2,9	2,7	1,6

och dess inverkan på arbetskraftsutbudet studerats. Slutsatsen för denna faktors del blir emellertid att den ännu synes ha en kvantitativt sett ringa betydelse. (Se Information i prognosfrågor 1965: 7).

Innan beräkningarna av arbetskraften 1965 och 1970 presenteras skall slutligen angående de relativa arbetskraftstalen sägas, att man troligen inte bör fästa uppmärksamheten vid just de serier för vilka signifikanta trender erhållits utan studera den effekt som de prognoserade relativtalen får för hela gruppen i fråga. Därför görs återigen samma kalkyler som för åren mellan 1960 och 1964, vilken frilägger förändringen i de relativa arbetskraftstalen och deras inverkan på den totala arbetskraftstillväxten. Härigenom kan man även beräkna hur mycket ett alternativt antagande om förändringen i de relativa arbetskraftstalen påverkar den totala arbetskraftsutvecklingen.

Av tabell 3 framgår slutresultatet av beräkningarna och som jämförelse har även inlagts den tidigare beräknade arbetskraften för 1960 och 1964. De relativa arbetskraftstalen har presenterats i bilagetabell 1, samt arbetskraften fördelad på kön och ålder i bilagetabellerna 6—8. Enligt dessa beräkningar skulle det bli en svag arbetskraftsökning mellan 1964 och 1965. Det intressantaste för denna undersökning är emellertid vad som händer under de två perioderna 1960—1965 och 1965—1970.

Arbetskraften under första hälften av 1960-talet visar en svag tillväxt, och skulle under den följande perioden bli ännu svagare. Skillnaden i utveckling orsakas i huvudsak av en minskad befolkningstillväxt. Det är svårt att säga hur mycket man skall tilltro dessa siffror. Arbetskraftsundersökningarnas svagaste punkter är troligen åren 1960 och 1961, varför det är svårt att säga om siffrorna avspeglar verkligheten. Andra källor tyder på en kraftigare stegring. Detta visar bl. a. industristatistiken och inkomststatistiken. Uppgifter från inkomststatistiken kommer i ett senare avsnitt att tagas som utgångspunkt för

en alternativ beräkning av den framtida arbetskraften.

Av tabell 4 framgår de olika komponenternas inverkan på arbetskraftstillväxten. Diskussionen här koncentreras till perioderna 1960—1965 och 1965—1970. Det framgår av tabellen att de förändringar som härrör ur de relativa arbetskraftstalen inte skulle ha fullt så stark negativ effekt under den senare perioden på arbetskraftsförändringen jämfört med den tidigare. De verkar totalt för vardera perioden med —43 000 resp. —28 000 (avrundat) personer. De två talen kan sägas vara av ungefär samma storleksordning, vilket i och för sig inte är överraskande, eftersom de relativa arbetskraftstalen för den senare perioden är härledda via de skattade förändringarna under den förra perioden. Man kan då också säga att tror man med anledning av att andra källor så visar, att ökningen i arbetskraften mellan 1960—1965 har varit starkare än som här beräknats, så finns det anledning att se något mer optimistiskt på möjligheterna att få en något större arbetskraftstillväxt även fram till 1970. Befolkningsökningen skulle enligt beräkningarna ha givit oss ett tillskott i arbetskraften under 1960—1965 på ca 200 000 personer (enligt summan av de s. k. restposterna), medan denna komponent under 1965—1970 skulle svara för endast ett tillskott av ca 93 000 personer. Man bör då märka att hittills under 1960-talet (1960—1964) har den genomsnittliga årliga nettoinvandringen uppgått till 14 600 personer, medan i befolkningsprognosen för 1965—1970 inlagts ett antagande om 10 000 personer i nettoinvandring. Om man finner skäl att tro att nettoinvandringen blir minst lika stor under den kommande perioden och antar att ca 3 000 av denna skillnad skulle vara förvärvsarbetande, skulle man kunna lägga till 15 000 personer i arbetskraftstillväxten. Självklart ger dock inte så små förändringar särskilt stora utslag, tillväxten under hela perioden höjs då från den beräknade 1,6 % till 2,0 %.

Tabell 4. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt AK-definition 1964—1965 samt 1960—1965 och 1965—1970

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändring i			Befolknings-förändring
	rel. AK-tal	åldersfördeln.	rest	
1964—1965 + 25 477 därav:				
män — 5 361				
15—24 år	— 10 010	+ 3 040		
25—64 »	— 9 540	— 10 323		
65—74 »	+ 1 895	+ 2 302		
	— 17 655	— 4 981	+ 17 275	+ 22 462
gifta kvinnor + 11 845				
20—24 år	+ 5 239	+ 4 832		
25—64 »	+ 22 129	— 6 994		
65—74 »	+ 610	+ 523		
	+ 27 978	— 1 639	— 14 494	— 29 892
ej gifta kvinnor + 18 993				
15—24 år	— 10 431	— 11 136		
25—64 »	— 4 674	+ 16 852		
65—74 »	+ 3 400	— 572		
	— 11 705	+ 5 144	+ 25 554	+ 47 753
Samtliga	— 1 382	— 1 476	+ 28 335	+ 40 323

Tabell 4. (forts.)

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändring i			Befolknings-förändring
	rel. AK-tal	åldersfördeln.	rest	
1960—1965 + 103 327 därav:				
män — 3 010				
15—24 år	— 43 030	+ 36 875		
25—64 »	— 33 094	— 84 963		
65—74 »	— 22 830	+ 8 967		
	— 98 954	— 39 119	+ 135 063	+ 153 856
gifta kvinnor + 109 829				
20—24 år	+ 5 351	+ 4 292		
25—64 »	+ 84 923	— 11 112		
65—74 »	+ 299	+ 1 329		
	+ 90 573	— 5 491	+ 24 747	+ 62 978
ej gifta kvinnor — 3 492				
15—24 år	— 23 300	+ 26 594		
25—64 »	— 7 620	— 38 889		
65—74 »	— 3 702	+ 948		
	— 34 622	— 11 347	+ 42 477	+ 70 964
Samtliga	— 43 003	— 55 957	+ 202 287	+ 287 798
1965—1970 + 58 248 därav:				
män — 10 577				
15—24 år	— 38 496	— 21 898		
25—64 »	— 20 955	+ 16 101		
65—74 »	— 22 889	+ 9 295		
	— 82 340	+ 3 498	+ 68 265	+ 86 515
gifta kvinnor + 117 221				
20—24 år	+ 10 551	+ 4 435		
25—64 »	+ 76 334	— 10 344		
65—74 »	0	+ 1 016		
	+ 86 885	— 4 893	+ 35 229	+ 81 172
ej gifta kvinnor — 48 396				
15—24 år	— 32 256	— 15 745		
25—64 »	0	+ 7 415		
65—74 »	0	+ 2 941		
	— 32 256	— 5 389	— 10 751	— 13 213
Samtliga	— 27 711	— 6 784	+ 92 743	+ 154 472

4. Beräkning av arbetskraften 1965 och 1970 (alt. I) enligt folkräkningsdefinition

Som framgått av den tidigare analysen synes det ännu vara svårt att lägga AK-undersökningarna till grund för beräkning av den framtida arbetskraften. Därför kommer en beräkning som till viss del grundar sig på de förändringar som kan utläsas enligt folkräkningarna 1950 och 1960 och till viss del utgör en form av framskrivning av folkräkningen 1960 till 1965, vilken görs med hjälp av material från inkomststatistiken, att presenteras. För 1970 kommer två alternativa metoder för beräkning av de gifta kvinnornas förvärvsarbete att göras. Resultatet av de två metoderna visar inte så stora skiljaktigheter, men den första metoden som beskrivs i detta avsnitt och som benämnts alternativ I har visat sig svår att bl. a. av arbetstekniska skäl tillämpa för tiden ända fram till 1980. I detta avsnitt följer således en beräkning av arbetskraften 1965 och

1970 (alt. I), och i ett senare göres beräkningar över arbetskraften 1970 (alt. II), 1975 och 1980.

4.1 Definitioner

Som nämnts tidigare har AK-undersökningarna och folkräkningarna olika definitioner på förvärvsarbetande. Folkräkningarna 1950 och 1960 har definierat de förvärvsarbetande så att en person skall ha arbetat minst halv normal arbetsvecka (-dag enligt FR 1950) för att tillhöra arbetskraften. FR:s snävare begränsning av de förvärvsarbetande »drabbar» framför allt de gifta kvinnorna, men FR:s relativa arbetskraftstal, i fortsättningen kallade förvärvsintensiteter för att utmärka att det är FR-definitionen som avses, visar genomgående lägre siffror än AK-undersökningarna för samtliga ålders-, köns- och civilståndsgrupper. Vissa andra skillnader i avgränsningen av arbetskraften finns också, men den som nu framhållits får betraktas som den viktigaste. FR liknar dock AK-undersökningarna så tillvida att båda mäter arbetskraften vid ett visst tillfälle. FR 1960 belyser nämligen arbetskraftssituationen under en vecka, 2—8 oktober 1960.

4.2 Beräkning av förvärvsintensiteter för män och ej gifta kvinnor

För männen och de ej gifta kvinnorna har beräkningarna grundats på förändringarna mellan FR 1950 och 1960. För samtliga åldersklasser har förvärvsintensiterna mellan 1950 och 1960 sjunkit, utom för män i åldern 60—64 år och för ej gifta kvinnor i åldrarna 50—60 år. Här görs visserligen ingen civilståndsfördelning för männen, men tendensen är att förvärvsintensiteterna sjunker för samtliga civilståndsgrupper. För de gifta männen är dock sänkningen mycket svag, den uppgår i de flesta fall till endast några tiondels procentenheter. För de ogifta och de förut gifta är den emellertid mer markerad. Utan att något försök har gjorts att finna om det är möjligt att analysera orsakerna till sänkningarna i *männens* förvärvsintensiteter och därigenom motivera någon speciell utvecklingstakt för intensiteternas utveckling i framtiden har helt enkelt antagits att sänkningen skall fortsätta i samma omfattning fram till 1970 som den haft mellan 1950 och 1960. För de yngre åldersgrupperna skattas dock förvärvsintensiteterna återigen med hjälp av de beräkningar som gjorts över andelen ungdomar i utbildning.

Det är svårt att finna en förklaring till sänkningen av de gifta männens förvärvsintensiteter. Däremot torde sänkningen i de ogifta och förut gifta männens förvärvsintensitet vara ett resultat av en negativ selektion. Troligen är en allt större andel av de som förblir ogifta eller som ej gifter om sig sjuka eller socialt sämre anpassade. Det hade kanske varit mer tillfredsställande om framtida förvärvsintensiteter separat för varje civilståndsgrupp hade applicerats på en befolkningsprognos som differentierats på civilstånd. En sådan prognos måste således ha antaganden inte bara om giftermålsfrekvenser utan även om andel änklingar och frånskilda, varvid också antaganden av omgiften måste tillfogas. En så differentierad befolkningsprognos måste dock få stora osäkerhetsmarginaler. För att i viss mån kontrollera det antagande som gjorts här angående förvärvsintensiteternas utveckling fram till 1970, som implicit även inkluderar ett antagande om civilståndsfördelningens utveckling, har en förenklad kalkyl över förändringen i civilståndsfördelningen gjorts. Med denna kalkyl, som utgick från att männens

civilståndsfördelning skulle förändras i samma takt och riktning mellan 1960 och 1970 som den gjort mellan 1950 och 1960 (vilket innebär ett större inslag av gifta och frånskilda, samt färre ogifta och änklingar), kunde sedan förvärvsintensiteten för samtliga män i varje åldersgrupp erhållas genom vägning. Därvid antogs att förvärvsintensiteterna för de separata civilståndsgrupperna också förändrats i samma takt som mellan 1950 och 1960. Det resultat som då erhölls var för flera åldersgrupper numeriskt exakt lika med det som erhölls vid det förenklade antagandet att hela åldersgruppens förvärvsintensitet utan analys av civilståndsfördelningen skulle förändras på likartat sätt som mellan 1950 och 1960. I de fall ett annat resultat erhölls uppgick skillnaden endast till några tiondels procentenheter. Anledningen till detta torde vara dels att den tunga gruppen, de gifta, ej förändras så mycket, vare sig i fråga om andel eller i fråga om förvärvsintensitet, dels att förvärvsintensiteternas förändringar i samtliga fall (utom för åldersgruppen 60—64 år) går i samma riktning.

Det skall slutligen anmärkas att eftersom de värnpliktiga enligt FR 1960 fördelar sig över både 15—19 års- och 20—24-årsgrupperna, medan det här för 1965 och 1970 beräknade antalet värnpliktiga, 95 % av årskullen 20-åringar resp. år, helt förläggs till 20—24 årsgruppen, kan vid ett närmare studium de antagna förvärvsintensiteternas utveckling framstå som något ojämn.

Även för gruppen *ej gifta kvinnor* har förvärvsintensiteterna i huvudsak en nedåtgående tendens utom det tidigare nämnda undantaget för 50—60-åringarna. Gruppen ej gifta kvinnor består av civilståndsgrupperna ogifta, änkor och skilda eller förut gifta. (FR 1950 redovisar förvärvsintensiteter endast för förut gifta.) Både för ogifta och förut gifta separat visar dock intensiteterna en uppgång, de yngre ogifta undantagna, men förvärvsintensiteterna ligger för de enskilda civilståndsgrupperna på något olika nivåer. Inom gruppen ej gifta kvinnor skedde mellan 1950 och 1960 en omfördelning med en minskning av de ogifta och i de flesta åldersgrupperna även av änkor; där dessa ökade var dock ökningen mycket svag. Gruppen frånskilda steg mycket markerat.[1] Befolkningsprognosen ger dock inte uppgifter om den framtida utvecklingen av dessa kategorier.

För framtiden antas att den förändring i förvärvsintensiteterna för hela gruppen ej gifta kvinnor som kan konstateras mellan 1950 och 1960 endast blir hälften så stor mellan 1960 och 1970. Som motiv för ett sådant till synes godtyckligt antagande kan anföras följande. Till skillnad från männen, där gruppen innehåller samtliga civilståndskategorier och där förändringen i förvärvsintensiteterna förändras entydigt i nedåtgående riktning, innehåller gruppen ej gifta kvinnor endast ogifta, änkor och frånskilda och förvärvsintensiteterna för dessa grupper förändras i de flesta fall i uppåtgående riktning. Därtill kommer att de ogifta kvinnorna både 1950 och 1960 hade mycket lägre förvärvsintensiteter än de ogifta männen vilket torde kunna tolkas som en viss dold arbetslöshet eller undersysselsättning bland de ogifta kvinnorna, som kan förmodas minska vid det förväntade stegrade efterfrågetrycket på arbetskraft samt vid ökad urbanisering. Vidare sker inom gruppen ej gifta kvinnor också en omfördelning mot ökat inslag av skilda kvinnor, vilka har högre förvärvsintensiteter.

[1] En siffermässig belysning av detta har gjorts i Information i prognosfrågor (IPF) 1965: 5, avsnitt 1.4 samt bilagetabell 7.

En kalkyl av motsvarande slag som gjordes för männen, där förändringen i civilståndsfördelningen mellan 1950 och 1960 utgjorde vikter för förändringen i förvärvsintensiteterna för de enskilda civilståndsgrupperna, visar att trots att endast hälften av förändringen i hela gruppen ej gifta kvinnors förvärvsintensiteter mellan 1950 och 1960 antogs komma att gälla för den följande tioårsperioden, kan detta för åldersgrupperna mellan 30 och 54 år komma att innebära någon underskattning och för åldrarna över 55 år någon överskattning av de framtida förvärvsintensiteterna. Differenserna som tyder på underskattning uppgår till ett par procentenheter, medan de som pekar på en överskattning är något större. Att de gjorda antagandena inte utbytts mot de enligt den senare kalkylen framräknade förvärvsintensiteterna beror på att den civilståndsfördelning som bildar underlaget måste anses vara beräknad med alltför grova metoder. Enligt denna skulle inslaget av frånskilda kvinnor bland de ej gifta kvinnorna bli mycket högt, vilket avspeglar sig i att den senare kalkylen i de flesta fall ger högre förvärvsintensiteter för den sammansatta civilståndsgruppen än det förenklade antagande som kommer att användas för beräkningarna av den framtida arbetskraften.

För de yngre ej gifta kvinnorna har förvärvsintensiteterna skattats med hjälp av studerandeandelen, men om andelen studerande och andelen förvärvsarbetande enligt FR 1960 adderas erhålles procentsatser som uppgår endast till 88—84 % för de tre här aktuella åldersgrupperna. Detta har tolkats som att en viss dold arbetslöshet förelåg 1960, vilken antas minska i framtiden.

De beräknade förvärvsintensiteterna för män och ej gifta kvinnor åren 1965 och 1970 anges i bilagetabell 9.

4.3 Beräkning av förvärvsintensiteterna för gifta kvinnor

De framtida förvärvsintensiteterna för de gifta kvinnorna har skattats på helt andra grunder än för män och ej gifta kvinnor. Om man jämför andelen förvärvsarbetande enligt folkräkningen 1960 med andelen gifta kvinnliga inkomsttagare med inkomster överstigande 3 000 kr. enligt inkomststatistiken för inkomståret 1960 finner man att dessa procentsatser överensstämmer förhållandevis väl för de flesta åldersgrupperna, vilket framgår av tabell 5. Den fördelning i inkomststatistiken som görs med hänsyn till kön, civilstånd och ålder skiljer dock inte på de personer som har inkomst genom yrkesverksamhet eller från andra källor. För totala köns- och civilståndsgrupper finns dock en sådan uppdelning för skilda inkomstklasser. Därav framgår att de flesta som hade inkomst genom yrkesverksamhet år 1960 hade mer än 3 000 kr. i inkomst. Följande utdrag ur Skattetaxeringarna för taxeringsåret 1961 (inkomståret 1960)[1] visar för gifta kvinnor inkomsttagarna fördelade på yrkesverksamma och övriga.

	Antal inkomsttagare	
	Med inkomster under 3 000 kr.	Totalantal
Yrkesverksamma	225 520	643 105
Övriga	117 160	145 605
Summa inkomsttagare.	342 680	788 710

De ej yrkesverksamma utgör också de följande åren en ringa andel av dem som har inkomster överstigande 3 000 kr. För att ytterligare undersöka möjligheterna att använda inkomststatisti-

[1] Tabell 13.

ken i det syfte som här avses har också förändringarna mellan vissa inkomstgränser studerats. Inkomstklasserna 3 000—7 000, 7 000—14 000 och över 14 000 kr. valdes. I IPF 1965: 5, avsnitt 4.2 och bilagetabellerna 15 och 16, finns en mer detaljerad redogörelse för resultaten, men det kan här nämnas att större delen av ökningarna i andelen inkomsttagare föll på de högre inkomstklasserna. Det skulle enligt detta finnas fog för att anta att det inte främst är de inkomsttagare som har annan inkomstkälla än förvärvsarbete som ökar. Vidare kan ökningen inte heller främst ha orsakats av att de som tjänade under 3 000 kr. på förvärvsarbete 1960 genom ökade penninglöner förflyttats förbi 3 000 kronorsgränsen.

Om således andelen inkomsttagare med inkomster över 3 000 kr. beräknas också för åren 1961—1963, (inkomststatistiken för 1964 föreligger ej ännu), kan dessa procentandelar utjämnas linjärt medelst minsta-kvadratmetoden varvid erhålls en genomsnittlig årlig ökning för varje åldersklass som approximativt motsvarar ökningen i de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter enligt folkräkningens definitioner. Som framgår av tabell 5, där resultatet av beräkningarna presenterats, är dessa ökningar relativt kraftiga och en viss tveksamhet kan råda huruvida de skall extrapoleras till 1965. Eftersom AK-undersökningarnas data från 1964 och 1965 är fullt jämförbara sinsemellan och inte heller har den eventuella felkälla som kan ha påverkat de tidigare observationerna genom det sätt som åldern angivits, vilket diskuterades i avsnitt 2.2.3, har hänsyn tagits till de relativa arbetskraftstalen för 1964 och de observationer som hittills föreligger för 1965 (februari och maj) och en modifiering i utvecklingstakten har erhållits genom grafisk metod. Den modifiering som företagits är dock relativt liten. Som jämförelse kan nämnas att om förvärvsintensiteterna för 1965 fått helt bestämmas av förändringarna enligt inkomststatistiken skulle det beräknade antalet förvärvsarbetande gifta kvinnor varit 4 % högre. De förvärvsintensiteter som antagits gälla för de gifta kvinnornas del under 1965 finnes redovisade i bilagetabell 9.

I de studier som gjorts inom prognosinstitutet över de gifta kvinnornas förvärvsverksamhet och som presenterats

Tabell 5. Gifta kvinnliga inkomsttagare i olika åldrar med inkomster överstigande 3 000 kr i procent av motsvarande befolkningsgrupp 1960—1963 samt andelen förvärvsarbetande enligt FR 1960

Ålder	Antal förv.-arb. enl. FR 1960 (%)	Inkomsttagare med inkomster över 3 000 kronor (%)				Genomsnittlig årlig ökning
		1960	1961	1962	1963	
20—24	34,1	26,3	27,0	28,5	28,8	0,90
25—29	30,3	30,6	31,1	32,1	33,2	0,88
30—34	27,7	28,1	29,5	31,8	33,6	1,88
35—39	28,1	28,8	30,9	33,2	35,6	2,27
40—44	29,1	29,7	32,0	35,4	37,6	2,71
45—49	28,5	28,2	31,6	33,8	37,0	2,86
50—54	25,4	25,5	27,3	29,5	32,3	2,26
55—59	19,4	20,7	22,7	24,3	27,4	2,17
60—66	[1]10,2	14,1	15,7	18,0	20,2	2,06

[1] Avser 60—64 år.

i Information i prognosfrågor 1965: 5, har även försökts skapa en tidsserie som visar den samtidiga förändringen i de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter och förändringen i medelantalet barn per gift kvinna sedan 1940. Här görs endast en kortfattad beskrivning över det mått som använts och resultatet av analysen.

Även om utvecklingen av medelantalet barn per gift kvinna sedan 1940 inte genomgått några radikala förändringar har förändringarna i barnafödandet förändrats så att det är vanligare att kvinnan föder barn tidigare och det kan även spåras tendenser till att barnen kommer tätare. För att ta hänsyn till detta har medelantalet barn i åldern 0—9 år beräknats för kvinnor i skilda kohorter (dvs. kvinnor födda samma kalenderår) här sammanslagna till femårsgrupper med hjälp av material som sammanställts av professor Quensel.[1] Vidare har befolkningsprognosens medelalternativ för fruktsamheten fram till 1970 omräknats till medelantal barn per kvinna. Det har inte varit möjligt att exakt omräkna medelantalet barn per kvinna till motsvarande tal per gift kvinna, men medelantalet barn per kvinna har satts i relation till andelen gifta kvinnor i varje femårsgrupp och så har förändringarna i de erhållna talen jämförts med förändringarna i förvärvsintensiteterna enligt folkräkningarna sedan 1940 för varje femårsgrupp. Samtliga dessa förändringar anpassades gemensamt, dvs. de skilda åldergrupperna har ej hållits isär, med minsta-kvadratmetoden till den linjära regressionsekvationen $\triangle Y = a + b \triangle X$. Förändringen i förvärvsintensiteten ($\triangle Y$) visade då följande samband med förändringen i medelantalet barn per gift kvinna ($\triangle X$)

$$\triangle Y = 6{,}19 - \underset{(6{,}00)}{26{,}53} \triangle X$$

Vidare erhölls korrelationskoefficienten, $r = -0{,}74$, dvs. ca 55 % av förändringen i förvärvsintensiteten kan genom denna analys förklaras genom förändring i barnantalet. Utan att tolka in några stränga kausala samband kan ekvationen sägas ge ett samlat mått på hur stor förändring man kan förvänta sig i förvärvsverksamheten för en gift kvinna om man känner förändringen i medelantalet barn. Tecknet för regressionskoefficientens estimat är negativt, vilket man a priori förväntar sig, men genom ekvationen kan beräknas att ökningar i medelantalet barn upp till 0,23 ändock har en positiv effekt på förvärvsintensiteten, medan större ökningar i barnantalet leder till en minskning av förvärvsintensiteten.

Förvärvsintensiteterna för 1965 har som redan beskrivits skattats utan hänsynstagande till förändringar i barnantalet. Skälet härtill är att den ökning i förvärvsintensiteten som kan iakttas med hjälp av inkomststatistiken sker samtidigt med en förändring i barnantalet. För beräkning av förvärvsintensiteten för 1970 har kalkylerna skett enligt följande. Förändringen av medelbarnantalet, som alltså mäts i relation till andelen gifta kvinnor, mellan 1960 och 1965 samt mellan 1965 och 1970 har beräknats. Beräkningarna av medelbarnantalet i relation till andelen gifta kvinnor grundas efter 1964 således på SCB:s fruktsamhetsprognos (medelalternativet). Medelbarnantalet för 1960, 1965 och 1970 samt förändringarna under de två perioderna framgår av tabell 6. Därefter har den tidigare beräknade förändringen i förvärvsintensiteterna mellan 1960 och 1965 jämförts med den förändring som enligt ekvationen ovan skulle ha föranletts av det förändrade barnantalet. Den genom regressionsek-

[1] Statistisk Tidskrift 1953 nr 7, 1958 nr 7 och 1962 nr 9.

Tabell 6. Medelbarnantalet i åldern 0—9 år i relation till andelen gifta kvinnor 1960, 1965 och 1970 för skilda åldersklasser gifta kvinnor, samt förändringarna 1960—1965 och 1965—1970. Skattad förändring i förvärvsintensiteter för gifta kvinnor (est △ Y) i enlighet med den regressionsekvation som presenteras i texten samt beräknade förvärvsintensiteter för gifta kvinnor år 1970 (alt I)

Kvinnans ålder	Barnantal			Förändring i barnantal, △ X		est △ Y		△ Y[1]	△ Y-est △ Y	Förvärvsintensitet 1970
	1960	1965	1970	1960—1965	1965—1970	1960—1965	1965—1970	1960—1965	1960—1965	
20—24	1,19	1,23	1,22	0,04	— 0,01	5,1	6,5	4,5	— 0,6	44,5
25—29	1,51	1,58	1,58	0,07	0,00	4,3	6,2	4,4	0,1	41,0
30—34	1,45	1,54	1,60	0,09	0,06	3,8	4,6	6,3	2,5	41,1
35—39	1,00	1,00	1,06	0,00	0,06	6,2	4,6	9,9	3,7	46,3
40—44	0,55	0,51	0,49	— 0,04	— 0,02	7,3	6,7	10,9	3,6	50,3
45—49	0,23	0,19	0,17	— 0,04	— 0,02	7,3	6,7	12,5	5,2	52,9

[1] Beräknad som skillnaden mellan förvärvsintensiteterna enligt FR 1960 och de enligt ovan beräknade förvärvsintensiteterna för 1965.

vationen skattade förändringen av förvärvsintensiteterna betecknas i tabell 6 med est △ *Y*.

Den överskjutande eller underskjuande delen av ökningen i förvärvsintensiteten har betraktats som en tidsmässig skiftförändring och har lagts till eller dragits från den del av förvärvsintensiteterna som i sin tur enligt ekvationen kan skattas för perioden 1965—1970. Genom denna teknik har förvärvsintensiteterna för samtliga femårsklasser t. o. m. 44—49-åringarna erhållits. För de övriga har förändringarna mellan 1960 och 1964 extrapolerats till 1970.

Samtliga de förvärvsintensiteter som sålunda beräknats framgår av bilagetabell 9. Som jämförelse lämnas där även förvärvsintensiteterna enligt FR 1950. Av bilagetabellerna 10—12 framgår den beräknade arbetskraften enligt FR-definitionen.

4.4 Arbetskraftens storlek 1965 och 1970 samt förändringarna under perioderna 1960—1965 och 1965—1970 enligt FR-definitionen

I ett senare avsnitt följer en diskussion av tolkningen av de förvärvsintensiteter som antagits gälla för de gifta kvinnorna år 1970, här följer endast en numerisk beskrivning av de erhållna resultaten.

Beräkningarna har lett till att arbetskraften skulle kunna uppgå till och utvecklas enligt vad som framgår av tabell 7. Vid en direkt jämförelse av utvecklingstakten mellan dessa beräkningar och de som gjordes enligt AK-undersökningarnas definitioner skall påpekas att här har inte åldersgruppen 70—74 års medtagits. Förändringen i förvärvsintensiteterna för denna åldersgrupp kunde ej skattas, då FR 1950 ej särbehandlade den. Som synes skulle arbetskraften enligt FR-definitionen, som den här beräknats, ha stigit med nästan 5 % mellan 1960 och 1965, vilket motsvarar en årlig ökning hittills under 1960-talet på knappt 1 %. Under den andra hälften av 1960-talet skulle även enligt dessa beräkningar stegringen bli mindre, ca 4 %, men skillnaden är inte lika markerad. Om en högre nettoimmigration än 10 000 per år realiseras under perioden 1965—1970 utjämnas skillnaden i arbetskraftstillväxt mellan de

Tabell 7. Beräknad total arbetskraft åren 1960, 1965 och 1970 (alt I) enligt FR-definition i vissa åldersklasser samt procentuell förändring

Ålder	Antal personer i arbetskraften			Procentuell förändring	
	1960	1965	1970 (alt. I)	1960—1965	1965—1970 (alt. I)
15—24	602 466	624 363	524 245	3,6	—16,0
25—64	2 501 290	2 631 373	2 863 946	5,2	8,8
65—69	93 971	99 419	103 724	5,8	4,3
Totalt	3 197 727	3 354 948	3 491 915	4,9	4,1

två perioderna. Antas även här att nettoimmigrationen blir av samma omfattning under senare delen av 1960-talet som under den förra, vilket tidigare antogs skulle innebära ytterligare 3 000 personer i arbetskraften per år, skulle arbetstillväxten under hela perioden kunna uppgå till 4,5 %.

Även i detta fall görs samma typ av beräkningar som tidigare för att belysa effekten av antagandena om förändringarna i förvärvsintensiteterna. Med anledning av att åldersgruppen 70—74 år ej medtagits nu blir inverkan från de demografiska variablerna ej helt desamma i detta fall, varför även dessa komponenter belyses. Beräkningarna presenteras i tabell 8 och vissa jämförelser mellan FR-kalkyl och AK-kalkyl kan nu göras (se även tabell 4).

Tabell 8. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt FR-definition 1960—1965 och 1965—1970 (alt. I)

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändring i			Befolkningsförändring
	förvärvsintensitet	åldersfördeln.	rest	
1960—1965 + 157 221 därav:				
män — 1 214				
15—24 år	— 54 838	+ 31 345		
25—64 »	— 22 624	— 65 391		
65—69 »	— 4 831	+ 6 250		
	— 82 293	— 27 796	+ 108 875	+ 139 575
gifta kvinnor + 155 884				
20—24 år	+ 5 016	+ 4 547		
25—64 »	+ 137 907	— 6 903		
65—69 »	0	+ 289		
	+ 142 923	— 2 067	+ 15 028	+ 54 810
ej gifta kvinnor + 2 551				
15—24 år	— 19 179	+ 19 925		
25—64 »	+ 2 107	— 28 099		
65—69 »	— 1 636	+ 595		
	— 18 708	— 7 579	+ 28 839	+ 60 298
Samtliga	+ 41 921	— 37 442	+ 152 742	+ 254 683

Tabell 8. (forts.)

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändring i			Befolknings-förändring
	förvärvs-intensitet	ålders-fördelning	rest	
1965—1970 (alt. I) + 136 967 därav:				
män — 289				
15—24 år	— 44 009	— 20 114		
25—64 »	— 16 005	+ 25 486		
65—69 »	— 5 401	+ 7 275		
	— 65 415	+ 12 647	+ 52 479	+ 69 353
gifta kvinnor + 182 167				
20—24 år	+ 7 323	+ 3 545		
25—64 »	+ 152 785	— 7 352		
65—69 »	0	+ 263		
	+ 160 108	— 3 544	+ 25 603	+ 72 499
ej gifta kvinnor — 44 911				
15—24 år	— 33 485	— 12 278		
25—64 »	+ 5 442	+ 10 116		
65—69 »	— 1 801	+ 1 492		
	— 29 844	— 670	— 14 397	— 23 656
Samtliga	+ 64 849	+ 8 433	+ 63 685	+ 118 196

4.4.1. Perioden 1960—1965

Om man således bortser från den äldsta åldersgruppen i båda beräkningarna, som ju har olika omfattning, har förändringarna i de relativa arbetskraftstalen (AK) gett en negativ effekt på 16 800 personer, medan förändringen i förvärvsintensiteterna (FR) gett en positiv effekt på 35 500 personer. Denna skillnad är främst att hämta från den olika utvecklingstakt som givits de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter enligt de två metoderna, där FR-definitionen givit 52 000 fler gifta kvinnor i arbetskraften än AK-definitionen, men det skall också noteras att FR-definitionens minskning från de övriga gruppernas sida inte är lika stark. Medan AK-kalkylen visar en »förlust» av 107 000 män och ej gifta kvinnor i åldrarna upp till 64 år på grund av sänkta relativa arbetskraftstal, blir »förlusten» för samma kategorier enligt FR-kalkylen 94 500 personer. Olikheten har främst uppkommit genom olika trendutveckling för de ej gifta kvinnornas deltagande i förvärvsarbete. För det första ansågs det för de yngre enligt FR-kalkylen föreligga en dold arbetslöshet 1960, vilket diskuterats tidigare och som antagits minska. Utan att detta närmare har undersökts är det troligt att AK-undersökningarna i större utsträckning än FR rubricerar yngre kvinnor som medhjälpande familjemedlemmar. För det andra har trendutvecklingen, dvs. de sänkningar och ökningar som antagits för de skilda årsklasserna i 25—64-årsgruppen, totalt givit ett positivt resultat enligt FR-kalkylen. För männens del visar FR-kalkylen en starkare sänkning i den yngre åldersgruppen. Detta kan nog tolkas som en realitet, eftersom FR räknar en person antingen som studerande eller förvärvsarbetande medan enligt AK-undersökningarnas definitioner en sådan distinktion ej görs. Som synes framgår vidare att männen i gruppen 24—64 år genom trendextrapolering från FR 1950 och FR 1960 givit en svagare minskning än ex-

trapolationen av AK-undersökningarnas värden för de relativa arbetskraftstalen från 1960—1964 givit för 1965, trots att endast en åldersgrupp (obs! tioårsklasser) uppvisade signifikant sänkning.

4.4.2. Perioden 1965—1970

Som redan framgått ger FR-beräkningarna för tiden 1965—1970 en kraftigare tillväxt än AK-beräkningarna. Detta beror naturligtvis på de olikartade antagandena för trendutvecklingen av de relativa arbetskraftstalen och förvärvsintensiteterna. Medan AK-kalkylen för den komponent av arbetskraftsförändringen som mäter utvecklingen av de relativa arbetskraftstalen utgör en negativ faktor uppgående till 4 822 personer (de äldsta undantas) under perioden ger FR-kalkylen ett tillskott genom samma komponent på 72 000 personer. De olika delarna av denna komponent, dvs. dess fördelning på kön, ålder och civilstånd, har som framgår av en jämförelse mellan AK-definitionen och FR-definitionen samma karaktär i utvecklingen som beskrivits för 1960—1965.

4.4.3. Jämförelse av den totala arbetskraftsutvecklingen enligt de skilda kalkylmetoderna

I tabell 9 har gjorts en direkt jämförelse mellan slutresultatet av de två analysmetoderna. Jämförelsen bör inte pressas på detaljer men differensen mellan resultaten har uträknats och som synes sjunker denna successivt, vilket inte är överraskande utifrån den diskussion av resultaten som förts ovan, vilken visade att antagandena angående förvärvsintensiteternas utveckling (FR-kalkylen) hade en större positiv effekt på arbetskraftsutvecklingen än antagandena för utvecklingen av de relativa arbetskraftstalen (AK-kalkylen). I ett senare avsnitt kommer även beräkningar att göras över utvecklingen uttryckt i s. k. årsarbetare.

5. Beräkning av arbetskraften 1970 (alt. II) och 1980 enligt FR-definition

5.1 Diskussion och beräkning av förvärvsintensiteter för gifta kvinnor

Den största svårigheten vid beräkningar av den framtida arbetskraften är att

Tabell 9. Jämförelse av den totala arbetskraften åren 1960, 1965 och 1970 enligt de två kalkylmetoderna

	Män	Gifta kvinnor	Ej gifta kvinnor	Summa
1960				
AK-kalkyl	2 304 844	690 035	586 324	3 581 203
FR-kalkyl	2 240 678	423 568	533 481	3 197 727
Differens	64 166	266 467	52 843	383 476
Differens i % av AK-kalkyl	2,8	38,6	9,0	10,7
1965				
AK-kalkyl	2 301 834	799 864	582 832	3 684 530
FR-kalkyl	2 239 464	579 452	536 032	3 354 948
Differens	62 370	220 412	46 800	329 582
Differens i % av AK-kalkyl	2,7	27,6	8,0	8,9
1970 (alt. I)				
AK-kalkyl	2 291 257	917 085	534 436	3 742 778
FR-kalkyl	2 239 175	761 619	491 121	3 491 915
Differens	52 082	155 466	43 315	250 863
Differens i % av AK-kalkyl	2,3	17,0	8,1	6,7

finna underlag för bestämning av de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter. De gifta kvinnorna har under de senaste femton till tjugo åren ständigt ökat sitt deltagande i arbetskraften och i de flesta fall gjort det mer än som kunnat förutses. Som visats tidigare synes ökningen till viss del ha skett samtidigt som mönstret i barnafödandet har förändrats, vilket lett till en för kvinnan mer koncentrerad period av barnafödande och barnavård. Detta kan vara en del av förklaringen, men som framgår av material som presenterats i Information i prognosfrågor 1965: 5 har de yngre gifta kvinnorna under perioden 1940—1960 ökat sin förvärvsintensitet avsevärt starkare än de äldre om man tar hänsyn till förändringar i barnantal. Studerar man förändringarna i förvärvsintensitet utan hänsynstagande till förändringar i barnantal har ökningarna för samtliga åldersgrupper varit i stort sett likartad.

Kvinnans deltagande i arbetskraften torde även vara mycket starkt styrd av efterfrågan. På de orter i vårt land som har en exceptionell inriktning av näringslivet i den meningen att där finns en industri eller annan näringsgren som huvudsakligast sysselsätter kvinnlig arbetskraft är också de gifta kvinnornas förvärvsintensitet hög, medan man finner även relativt stora städer längst ner på skalan om t. ex. tung industri dominerar. Som exempel på städer som enligt 1960 års folkräkning får sägas ha en mycket hög andel förvärvsarbetande gifta kvinnor (procentandelen anges efter stadens namn) kan nämnas Borås (45,1 %) och Ulricehamn (40,9 %), där textil- och konfektionsindustri dominerar eller Malmö (37,4 %) där även livsmedelsindustrin sysselsätter många. I Stockholm (39,3 %) och dess grannstäder (t. ex. Sundbyberg 45,0 %, Solna 40,2 %, Nacka 37,6 % och Lidingö 32,0 %) är det i mycket hög grad statens och näringslivets stora behov av kontorspersonal som givit höga förvärvsintensitetstal för de gifta kvinnorna. Att det i första hand inte kan vara urbaniseringsgraden som ligger bakom höga förvärvsintensitetstal visar bl. a. det faktum att ganska stora städer som t. ex. Göteborg (28,9 %), Karlstad (26,9 %) och Eskilstuna (26,5 %) ligger under genomsnittet för samtliga städer (= 33,2 %) medan det utom Stockholm och förortsstäderna inte är speciellt stora städer som visar höga tal. Utom de redan nämnda är i många fall de städer som uppvisar höga förvärvsintensitetstal tvärtom relativt små. Ulricehamn har redan nämnts, andra är Eslöv (40,9 %) och Filipstad (33,9 %) (livsmedelsindustri), Lund (40,8 %) och Vadstena (36,3 %) (sjukvård). Vadstena visar mycket drastiskt hur ett dominerande arbetsområde som i huvudsak sysselsätter kvinnlig arbetskraft kan driva upp de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter. I staden var 1960 1/3 av samtliga förvärvsarbetande sysselsatta inom sjukvård. Umeå (33,4 %) är den norrlandsstad som ligger högst, nästan exakt på genomsnittet för samtliga städer, även här synes sjukvården ge förklaringen. Luleå (28,3 %) som också är residensstad och förvaltningen sysselsätter också ungefär lika stor andel av hela arbetskraften i de båda städerna (8 % i Luleå, 10 % i Umeå), har lägre förvärvsintensitetstal för de gifta kvinnorna. Det är också så att medan 11 % av hela arbetskraften i Umeå är sysselsatt inom sjukvård är motsvarande siffra för Luleå endast 3 %. I ett kommande nummer av Information i prognosfrågor kommer en mer systematisk analys av dessa frågor att presenteras, men frågan återupptas även här i ett senare sammanhang.

När således de gifta kvinnornas sys-

selsättning är så starkt styrd av efterfrågeförhållandena kunde man argumentera för att den framtida arbetskraftens storlek borde bestämmas genom en modell där arbetskraftsefterfrågan specificerats på näringsgrenar och en avstämning sedan görs mot befolkningsstrukturen. Härigenom skulle man även få vissa möjligheter att bedöma styrkan i de åtgärder som eventuellt är erforderliga för att realisera de planer och prognoser som ligger bakom beräkningarna av den framtida arbetskraftsefterfrågan. Med hänsyn till den förväntade mycket svaga tillväxten av befolkningen i de s. k. aktiva åldrarna och det växande antalet personer i utbildning, vilket verkar reducerande på arbetskraftstillväxten skulle en sådan kalkyl förmodligen visa att de täta skotten mellan kvinnlig och manlig arbetsmarknad måste upplösas. En viss »inträngning» av kvinnor på manliga områden har skett, det kan visas genom analys av folkräkningsmaterialet 1950 och 1960. Men den processen måste troligen påskyndas.

Emellertid önskas beräkningar av arbetskraftens storlek ända fram till 1980 men då några efterfrågeprognoser för hela 1970-talet inte finns kan den teknik som här skisserats inte användas. I föregående avsnitt användes för en beräkning av de gifta kvinnorna i arbetskraften 1970 en modell som byggde på förändringarna i barnantalet beräknad utifrån fruktsamhetsprognosen. Då det emellertid dels är förenat med ett ganska omfattande räknearbete att utsträcka dessa beräkningar ända fram till 1980, dels osäkerhet om det resultat som då erhålls skulle ge ett tilfredsställande underlag, då fruktsamhetsprognosen innehåller tre alternativ inom ett relativt stort intervall har en annan ansats gjorts. Även denna bygger emellertid på hypotesen att utbudet av den kvinnliga arbetskraften hänger samman med förändringar i barnantalet.

Man kan genom att studera förändringarna i de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter under perioden 1940—1960 konstatera att relativt många kvinnor synes efter några år av förvärvsarbete i unga år återvända till arbetsmarknaden i 35—40-årsåldern.[1] Bakom detta beteende kan då ligga det förhållandet att kvinnorna återvänder när barnen växer upp. För att finna en metod att skatta hur starkt detta kan göra sig gällande i framtiden och därmed göra en slags framskrivning av den gifta kvinnliga arbetskraften har följande teknik använts.

Genom material från den s. k. familjestatistiken i folkräkningen 1960 känner man dels hur de gifta kvinnorna i skilda åldrar fördelar sig efter antal barn och barnens ålder, dels hur stor andel av de gifta kvinnorna som förvärvsarbetar efter egen ålder, antal barn och barnens ålder. (Materialet är hämtat ur råtabeller till folkräkningen och finns samlat och beskrivet i Information i prognosfrågor 1965:5, avsnitt 3.) Om man antar att varje femårsklass kvinnor fem år fram i tiden antar den nästföljande åldersklassens fördelning med avseende på antal barn och barnens ålder erhålls en stationär beskrivning över kvinnornas fördelning efter antal barn och barnens ålder i tiden. Om man vidare antar att varje åldersklass kvinnor bibehåller de förvärvsintensiteter som observerats för dem 1960 kan man således beräkna förvärvsintensiteterna för hela åldersklassen gifta kvinnor som alltså erhållits genom nya vikter. Tillvägagångssättet har beskrivits i formaliserad form i IPF 1965: 5, avsnitt 3.1.1.b, men följande exempel kan även ges. Åldersklassen 25—29 år 1960 antas

[1] Se Information i prognosfrågor 1965: 5, avsnitt 1.3.

för 1965, 1970 osv. anta samma fördelning med avseende på antal barn och barnens ålder som åldersklasserna 30—34 år, 35—39 år osv. uppvisar 1960. De förvärvsintensiteter som observerats för de gifta kvinnorna i åldern 25—29 år differentierade efter antal barn och barnens ålder antas denna grupp dock bibehålla livet igenom. De på detta sätt framräknade förvärvsintensiteterna har angivits i tabell 10 under rubriken framskrivning.

För att med denna teknik få fram förvärvsintensiteter som kan uttrycka det framtida utbudet av gift kvinnlig arbetskraft måste ytterligare två problem lösas. För det första har det visats (jfr IPF 1965: 5) att »återvändandetendensen» synes bli svagare än som observerats under tidigare perioder, speciellt gäller detta för den åldersklass som framskrivits utifrån 20—24-åringarna 1960, och för det andra erhålls inga förvärvsintensiteter för de yngre kvinnor, som successivt kommer in i systemet. Dessa problem har lösts på följande sätt. Förvärvsintensiteterna för de gifta kvinnorna 1965 har redan beräknats med hjälp av inkomststatistiken. Om nu de med den här beskrivna metoden beräknade förvärvsintensiteterna jämförs med dem som erhölls via inkomststatistiken och som givit högre siffror erhålls således en viss differens. Denna differens antas ge uttryck för både den förändring i de efter barn och barnens ålder differentierade förvärvsintensiteterna som kan ha skett (de har ju enligt framskrivningsmodellen hållits konstanta) och den förändring som i verkligheten har skett i kvinnornas fördelning efter antal barn och barnens ålder (kvinnorna antogs ju genomlöpa den fördelning i detta avseende som finns för 1960). Denna differens som beräknats för varje åldersklass 1965 kan således betraktas som en skriftvariabel som måste adderas till de framskrivna förvärvsintensiteterna även de följande åren. Nu uppkommer dock frågan om inte ytterligare en skift tillkommer för 1970 osv. Med anledning av att förvärvsintensiteterna redan 1965 har nått en relativt hög nivå antas att skiftvariabeln minskar. Det har antagits att den ytterligare skift som skall läggas till de framskrivna förvärvsintensiteterna 1970 endast är hälften så stor som den för 1965. Vidare är skiften 1965 knuten till en viss generation kvinnor med anledning av att de framskrivna förvärvsintensiteterna följer generationerna, varför den skall höra samman med just den generation för vilken den beräknats. Således kommer den beräknade förvärvsintensiteten för t. ex. åldersklassen 40—44 år 1970 att erhållas genom den framskrivna förvärvsintensiteten 40,5 plus den differens som konstaterats för 1965, 5,7, och slutligen plus hälften av den differens som beräknats för dem 1965 när de var 35—39 år, dvs 7,1:2. För denna åldersklass blir skiften 1970 således totalt 9,2 och den beräknade förvärvsintensiteten 49,7. För 1975 och 1980 har emellertid ingen ytterligare skift lagts till, vilket skulle innebära att man endast betraktar det utbud som skulle kunna komma till uttryck om de gifta kvinnorna utträder på arbetsmarknaden i samma takt som barnen växer upp, som det mätts utifrån 1960 års fördelning av kvinnorna efter antal barn och barnens ålder.

Det andra problemet som påpekades ovan har lösts enligt följande. Förvärvsintensiteterna för åldersklasserna 20—24 år och 25—29 år har bestämts genom successiva tillägg av avtagande ökningar. Att 20—24-årsgruppen vid framskrivning ger så låga förvärvsintensiteter beror på att förvärvsintensiteterna differentierade efter barnvariablerna för denna åldersgrupp 1960 ligger myc-

Tabell 10. Beräkningar av förvärvsintensiteter för gifta kvinnor 1965, 1970 (alt. II), 1975 och 1980 med angivande av de framskrivna förvärvsintensiteterna och skiftens storlek (jfr texten)

Ålder	1965			1970			1975			1980		
	Fram-skrivn.	Pro-gnos	Diff	Fram-skrivn.	Skift	Pro-gnos	Fram-skrivn.	Skift	Pro-gnos	Fram-skrivn.	Skift	Pro-gnos
20—24	—	38,6	—	—		42,6	—		46,2	—		49,4
25—29	27,3	34,7	7,5	—		39,6	—		43,4	—		46,4
30—34	26,4	34,0	7,6	(24,8)		39,7	—		44,5	—		47,8
35—39	30,9	38,0	7,1	32,1	10,9	43,0	(29,6)		47,5	—		51,3
40—44	34,3	40,0	5,7	40,5	9,2	49,7	46,0	9,2	55,2	(40,7)		62,0
45—49	34,5	41,0	6,5	41,8	9,2	51,0	50,5	9,2	59,7	56,8	9,2	66,0
50—54	30,9	36,0	5,1	39,8	8,3	48,1	48,0	8,3	56,3	58,2	8,3	66,5
55—59	26,0	29,0	3,0	33,6	5,5	39,1	43,5	5,5	49,0	51,8	5,5	57,3
60—64	19,6	19,0	— 0,6	26,8	1,1	27,9	34,5	1,1	35,6	44,7	2,1	45,8

ket lågt, lägre än för 25—29-åringarna. Det finns visserligen ingen tidsserie över denna typ av förvärvsintensiteter i Sverige, men för Förenta staterna finns motsvarande förvärvsintensiteter för flera tidpunkter och även där uppvisar 20—24-åringarna lägre förvärvsintensiteter än den följande åldersklassen. Detta skulle således motivera ett avsteg från den generationsprincip som har antagits gälla för de följande åldersklasserna. Med anledning härav har således förvärvsintensiteterna för både 20—24-åringar och 25—29-åringar bestämts genom en successivt avtagande trend. De värden som så erhållits för 25—29-åringarna har sedan bildat utgångspunkt för de framskrivningar som varit erforderliga. I tabell 10 sammanfattas de beräkningar som gjorts och de förvärvsintensiteter som antagits gälla för resp. år finnes även i bilagetabell 9.

5.2 Förvärvsintensiteter för män och ej gifta kvinnor samt den totala arbetskraftsutvecklingen 1970 (alt. II) —1980

Med anledning av att en befolkningsprognos som visar civilståndsfördelningen mellan ogifta, gifta, änkor (änklingar) och frånskilda behöver läggas till grund för en uppskattning av förändringarna i förvärvsintensiteterna för män och ej gifta kvinnor, som diskuterats tidigare, och då en sådan saknas och då det inte heller kan anses vara tillfyllest att göra en med så schematiska metoder som skisserats i ett tidigare avsnitt, avstås här ifrån att för 1970-talet göra några antaganden om förändringar i förvärvsintensiteterna för män och ej gifta kvinnor. Undantag från denna princip görs dock för de yngre åldersklasserna där som tidigare förvärvsintensiteterna bestäms av de beräkningar som gjorts över personer i utbildning och för männen även i värnpliktstjänstgöring. Förvärvsintensiteterna för män och ej gifta kvinnor kvarhålls således i övrigt på 1970 års nivå för 1975 och 1980. (Se bilagetabell 9.) I bilagetabellerna 10—12 återfinns beräkningarna över arbetskraften 1970 (alt. II), 1975 och 1980 och i tabell 11 görs vissa sammanfattningar av resultaten.

Beräkningarna enligt alternativ II för de gifta kvinnorna har således lett till en något mindre arbetskraft för 1970. Skillnaden uppgår till ca 30 000 personer (jfr tabell 7), och arbetskraftstillväxten under perioden 1965—1970 skulle uppgå till 3,3 % i stället för 4,1 %.

Tabell 11. Beräknad total arbetskraft åren 1970 (alt. II), 1975 och 1980 enligt FR-definition i vissa åldersklasser samt befolkningens och arbetskraftens förändring

Antal personer i arbetskraften

Ålder	1970 (alt II)	1975	1980
15—24	521 887	429 976	406 457
25—64	2 838 526	3 011 822	3 131 655
65—69	103 724	116 127	118 374
Summa	3 464 137	3 557 925	3 656 486

Procentuell förändring i befolkning (B) och arbetskraft (AK)

Ålder	1965—1970 (alt. II)		1970 (alt. II)—1975		1975—1980	
	B	AK	B	AK	B	AK
15—24	— 4,5	— 16,4	— 7,5	— 17,6	2,5	— 5,5
25—64	3,3	7,9	2,7	6,1	0,8	4,0
65—69	11,4	4,3	10,9	12,0	1,7	1,9
Totalt	2,2	3,3	1,2	2,7	1,2	2,8

Tabell 12. Analys av olika komponenters inverkan på arbetskraftsförändringarna enligt FR-definition 1965—1970 (alt. II), 1970 (alt. II)—1975 och 1975—1980

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändringar i förvärvs-intensitet	ålders-fördeln.	rest	Befolknings-förändring
1965—1970 (alt. II)				
+ 109 189 därav:				
män och ej gifta kvinnor se tabell 8				
gifta kvinnor + 154 389				
20—24 år	+ 4 965	+ 3 395		
25—64 »	+ 127 365	— 7 246		
65—69 »	0	+ 263		
	+ 132 330	— 3 588	+ 25 647	+ 72 499
Samtliga	+ 37 071	+ 8 389	+ 63 729	+ 118 196
1970 (alt. II) — 1975				
+ 93 788 därav:				
män + 3 380				
15—24 år	— 41 650	— 20 556		
25—64 »	— 3 381	+ 29 291		
65—69 »	0	+ 9 608		
	— 45 031	+ 18 343	+ 30 068	+ 44 003
gifta kvinnor + 121 148				
20—24 år	+ 3 987	— 7 772		
25—64 »	+ 99 340	+ 3 960		
65—69 »	0	+ 290		
	+ 103 322	— 3 522	+ 21 348	+ 50 303
ej gifta kvinnor — 30 740				
15—24 år	— 15 193	— 7 488		
25—64 »	0	+ 4 287		
65—69 »	0	+ 1 537		
	— 15 193	— 1 664	— 13 883	— 27 573
Samtliga	+ 43 098	+ 13 157	+ 37 533	+ 66 733

Tabell 12. (forts.)

Total absolut förändring i arbetskraften	Förändring i arbetskraften härrörande från förändringar i förvärvs-intensitet	ålders-fördeln.	rest	Befolknings-förändring
1975—1980				
+ 98 561 därav:				
män + 6 526				
15—24 år	— 22 760	+ 1 769		
25—64 »	0	— 6 145		
65—69 »	0	+ 718		
	— 22 760	— 3 658	+ 32 944	+ 42 510
gifta kvinnor + 117 606				
20—24 år	+ 3 528	— 1 260		
25—64 »	+ 98 682	+ 1 574		
65—69 »	0	+ 22		
	+ 102 210	+ 336	+ 15 060	+ 33 430
ej gifta kvinnor — 25 571				
15—24 år	— 15 043	+ 6 198		
25—64 »	0	— 11 986		
65—69 »	0	+ 153		
	— 15 043	— 5 635	— 4 893	— 8 018
Samtliga	+ 64 407	— 8 957	+ 43 111	+ 67 922

Under första hälften av 1970-talet skulle arbetskraften kunna öka med 2,7 % och under den senare hälften av 1970-talet med i ungefär samma procentsats, om således de gifta kvinnorna skulle fortsätta att öka i arbetskraften i den takt som beräkningarna visar. Som synes är befolkningstillväxten för hela gruppen 15—69 år densamma under de två delarna av 1970-talet, men utvecklingen för åldersgruppen 25—64 år blir mycket ogynnsam ur arbetskraftssynpunkt under den senare delen. Som framgår av tabell 12, som visar de olika komponenternas inverkan på arbetskrafttillväxten, går också den förändring i åldersfördelningen som inverkar på arbetskraftens förändring i negativ riktning. Ca 9 000 personer »förloras» i arbetskraften på grund av åldersfördelningsförändringen mellan 1975 och 1980, medan under 1970—1975 13 000 personer blir ett tillskott genom samma komponent. Tillskottet härrörande från ökningen i de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter uppgår till ca 100 000 under båda delarna av 1970-talet. Om man i stället skulle finna det mer plausibelt att räkna med att de förvärvsintensiteter som antagits för 1975 för de gifta kvinnorna inte skulle realiseras förrän 1980 kan man sålunda anta att arbetskraften ökar med endast 44 000 resp. 49 000 under de två delarna av 1970-talet. Den totala absoluta förändringen i arbetskraften för resp. period har då minskats med 50 000. Dessa förändringar innebär i procent att arbetskraften skulle öka med 1,3 % resp. 1,4 %. Om de gifta kvinnorna inte skulle öka sina förvärvsintensiteter utöver den nivå som uppnåtts 1970 skulle det inte bli någon tillväxt över huvud taget, utan t. o. m. en svag minskning under båda perioderna. I följande avsnitt diskuteras de förvärvsintensiteter som beräknats för de gifta kvinnorna.

6. Tolkning och diskussion av de beräknade förvärvsintensiteterna för gifta kvinnor

Det har redan framhållits att den största svårigheten vid beräkningar av den framtida arbetskraften är att bestämma förvärvsintensiteter för de gifta kvinnorna. Man känner inte och det torde inte heller vara möjligt att beräkna hur stor förvärvsarbetsbenägenheten för de gifta kvinnorna är. Som redan påpekats varierar andelen förvärvsarbetande kvinnor inom mycket vida marginaler på olika orter i landet, vilket tolkats som att det utbud som f. n. realiserats är starkt styrt av efterfrågan på kvinnlig arbetskraft. Att förvärvsarbetsbenägenheten är avsevärt större än den nu sysselsatta gifta kvinnliga arbetskraften framgår av de siffror som i början av redogörelsen gavs över de s. k. latent arbetssökande, som för de gifta kvinnornas del under senare tid uppgått till ca 90 000 personer. Dessa skulle således ha sökt arbete, om de ansett sig ha kunnat få lämpligt arbete på orten. Det är dock svårt att få en uppfattning om vad den intervjuade lägger in i ordet lämpligt arbete. Eftersom cirka hälften av dem önskar en arbetstid som ligger under den normala, är det kanske svårigheten, eller uppfattningen om att det är svårt, att få deltidsarbete som avhållit dem från att aktivt söka arbete. Hade de gjort det skulle de ha förts till kategorin arbetslösa. Man frågar sig således om det är realistiskt att räkna med att de förvärvsintensiteter som i det föregående beräknats för framtiden kommer att realiseras.

De förvärvsintensiteter som beräknats för resp. år har tecknats i diagram 1, vari även förvärvsintensiteterna för gifta kvinnor i Borås stad enligt FR 1960 inlagts. Borås uppvisar nämligen de

Diagram 1. Gifta kvinnors förvärvsverksamhet enl. FR 1950 och 1960 samt beräkningar för perioden 1965—1980.

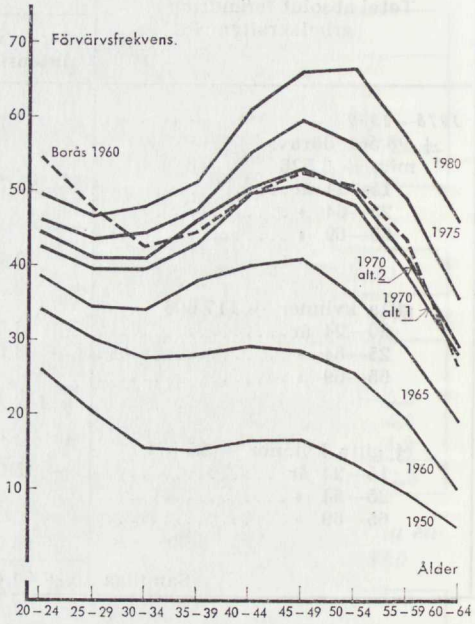

högsta förvärvsintensiteterna för gifta kvinnor bland landets samtliga städer 1960, med något enstaka undantag för några enskilda åldersklasser. De beräknade intensiteterna för 1970 (båda alternativen) följer som synes i stort sett kurvan för Borås utom för de yngre grupperna där de ligger markant under Borås. Borås är en stad med nära 70 000 invånare, det vill säga hör till en av våra större städer och erbjuder därigenom arbetsmöjligheter för kvinnor inom handel och tjänster, men framför allt dominerar textil- och beklädnadsindustrin arbetsmarknaden. Enligt FR 1960 var 38 % av de förvärvsarbetande i Borås sysselsatta i denna industrigren, i vilken i sin tur 58 % av de anställda var kvinnor. Borås erbjuder således arbeten inom traditionellt kvinnliga yrkesområden. Till en viss del kanske de höga förvärvsintensiteterna för de gifta kvinnorna förklaras av att in-

komsterna kan tendera att vara låga i en ort som så starkt domineras av textilindustrin, som ju hör till låglönegrupperna. Hypotesen skulle således vara att om mannen arbetar inom textilindustrin söker sig kvinnan ut till förvärvsarbete för att förbättra familjeinkomsterna, men man kan för nästan samtliga de fall där de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter i en viss stad ligger högre än riksgenomsnittet peka på att ett visst sysselsättningområde som använder huvudsakligast kvinnlig arbetskraft dominerar i just den staden. Detta har redan tidigare illustrerats.

6.1 Beskrivning av en metod att analysera regionala differenser i de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter

För att få underlag för vad som kan vara en trolig utveckling för framtiden har följande beräkningar gjorts. För samtliga städer i hela riket och för landsbygden i samtliga län har från 1960 års FR-material förvärvsintensiteten för de gifta samboende kvinnorna beräknats. Tidigare i redogörelsen har ej gjorts någon distinktion mellan de samboende och ej samboende gifta kvinnorna, utan beräkningarna avser samtliga gifta kvinnor. De tabeller som har använts för beräkningarna här anger dock de gifta samboende kvinnorna. Vidare var avsikten att beräkna förvärvsintensiteten för åldersgruppen 20—64 år. Emellertid har ett visst avsteg i denna princip fått göras, då de ej förvärvsarbetande anges i åldersgruppen 16—66 år. Således kommer de förvärvsintensiteter som beräknats att vara systematiskt underskattade visavi förvärvsintensiteterna för hela gruppen gifta kvinnor i åldern 20—64 år. De förvärvsintensiteter som beräknats finnes samlade i bilagetabell 13. Vidare har samtliga städer och län (avser således endast landsbygden) samlats i homogena grupper med avseende på förvärvsintensiteterna, varje grupp omspänner en spridning av ca tre procentenheter i förvärvsintensitet. För varje grupp har också uträknats två vikter, vilka motsvarar hela gruppens andel av samtliga gifta samboende kvinnor bland samtliga städer eller hela landsbygden resp. hela riket. Slutligen har för stadsgrupperna en till tre städer och för länsgrupperna ett län valts ut slumpvis, där urvalet skett med hjälp av en slumptabell. För de utvalda städerna och länen har vidare motsvarande förvärvsintensiteter för 1950 beräknats. Resp. grupp får sedan representeras av det vägda medeltalet av förvärvsintensiteterna för de utvalda städerna och länen. I bilagetabell 14 finns gruppernas vikter och urvalets förvärvsintensiteter, både de enskilda och de sammanvägda.

Studeras de olika grupper som bildats så framgår det att utom förvärvsintensiteterna för de gifta kvinnorna är det svårt att finna något gemensamt mellan städerna eller länen i övrigt. Man kan inte finna någon geografisk samhörighet, inte heller tycks städernas storlek vara bestämmande, utom möjligtvis för den sista gruppen, som i huvudsak består av småstäder. I grupp nr 8 finner man också ganska många städer där metall- och verkstadsindustri dominerar som t. ex. Arboga, Karlskoga, Skövde, Oskarshamn, Huskvarna, Borlänge. Och som redan framhållits är det tydligen mera näringslivets inriktning än stadens storlek, som kan sägas avspegla urbaniseringsgraden, eller dess geografiska belägenhet som avgör hur stor andel av de gifta kvinnorna som förvärvsarbetar. Redan tidigare har detta exemplifierats för de städer som har de högsta förvärvsintensiteterna.

Tabell 13. Numerisk illustration av förvärvsintensiteter för gifta resp. gifta samboende kvinnor i åldern 20—64 år i enlighet med viss antagen utveckling 1950—1980.

		1950	1960	1965	1970	1975	1980
Gifta kvinnor, 1960 observerade tal	Hela riket	—	26,3	35,1	42,8	48,8	54,6
	Städer	—	33,2				
	Landsbygd	—	18,4				
Gifta samboende kvinnor, 1950 observerade tal, 1960 beräknade med hjälp av urval; utveckling i procentuellt samma takt som i serien ovan även för städer och landsbygd	Hela riket	14,6	25,0	33,4	40,7	46,4	51,9
	Städer	20,7	31,5	42,1	51,3	58,5	65,4
	Landsbygd	8,3	17,9	23,9	29,6	33,2	37,1
Gifta samboende kvinnor beräknade genom urval och 1960 års vikter	Hela riket	14,0					
	Städer	19,2					
	Landsbygd	8,1					

I tabell 13 har en uppställning gjorts över för det första de observerade förvärvsintensiteterna för gifta kvinnor 1960 för hela riket och bland samtliga städer och hela landsbygden samt de för resp. år tidigare beräknade förvärvsintensiteterna, nu uträknade för samtliga gifta kvinnor i åldern 20—64 år.

För det andra finns de för 1950 observerade förvärvsintensiteterna för gifta samboende kvinnor och de enligt det presenterade urvalet beräknade förvärvsintensiteterna för gifta samboende kvinnor år 1960, vilka får utgöra utgångspunkt för diskussionen i det följande. Om dessa förvärvsintensiteter utvecklas i samma procentuella takt som beräknats för de gifta kvinnorna erhålls den serie som anges i tabellen. Utvecklingen av förvärvsintensiteterna för städer och landsbygd har beräknats efter takten för hela riket.

För det tredje slutligen finns förvärvsintensiteter för 1950 som beräknats med hjälp av urvalets intensiteter för 1950 men med 1960 års vikter. Det får sägas vara en förvånansvärd liten skillnad mellan dessa senare förvärvsintensiteter och de observerade för 1950, vilket skulle betyda att befolkningsomflyttningen i varje fall mellan 1950 och 1960 betytt mycket litet. Hänsyn får även tas till de slumpfel som ligger i beräkningarna.

I det följande kommer en serie av olika alternativa antaganden om utvecklingstakten i de olika gruppernas förvärvsintensiteter att göras för att belysa effekten av dessa på utvecklingen av förvärvsintensiteten för gifta kvinnor i hela riket.

Som *alternativ 1* kan följande beräkning göras. Om samtliga städer antar den i urvalet högsta noterade förvärvsintensiteten för 1960, dvs. 45,1 och samma antagande görs för landsbygden, erhålls förvärvsintensiteten *37,0* för hela riket, dvs. vad som enligt tabell 13 skulle behöva inträffa 1967 eller 1968 för att den antagna utvecklingstakten skulle bli verklighet. Det kan nämnas att görs samma antaganden för 1950 års siffror erhålls förvärvsintensiteten 24,6, vilket nästan inträffade 1960.

Alternativ 2. Endast för att visa vilka nivåer på förvärvsintensiteterna som skulle uppnås om tillväxten skulle antas vara likartad med tillväxten i hela riket i var och en av de olika grup-

Tabell 14. Redovisning av antagandet att förvärvsintensiteterna i varje stads- och länsgrupp tillväxer i samma takt som för hela riket (jfr tabell 13)

	1960	1965	1970	1975	1980
Städer:					
Grupp 1	45,1	60,2	73,4	83,7	93,6
2	39,4	52,6	64,1	73,1	81,8
3	37,3	49,8	60,7	69,2	77,4
4	34,0	45,4	55,3	63,1	70,6
5	31,1	41,5	50,6	57,7	64,6
6	28,3	37,7	46,0	52,5	58,8
7	26,6	35,5	43,3	49,4	55,2
8	21,9	29,2	35,6	40,6	45,5
9	19,5	26,0	31,7	36,2	40,5
Landsbygd:					
Grupp 1	28,0	37,4	45,6	52,0	58,1
2	25,0	33,4	40,7	46,4	51,9
3	24,2	32,3	39,4	44,9	50,2
4	19,0	25,4	30,9	25,3	39,4
5	16,1	21,5	26,2	29,9	33,4
6	12,6	16,8	20,5	23,4	26,2

perna har även en sådan kalkyl gjorts. Den redovisas i tabell 14. Ett sådant antagande skulle således medföra mycket höga förvärvsintensiteter för de grupper som ligger högst 1960. Antagandet kan för dessa grupper inte anses leda till realistiska resultat.

Städer		Landsbygd	
1	61,1	1	52,6
2	53,0	2	53,7
3	52,1	3	42,7
4	55,0	4	46,3
5	52,2	5	38,7
6	57,6	6	31,1
7	50,9		
8	50,4		
9	41,3		

Alternativ 3. Antag att den mellan 1950 och 1960 observerade procentuella ökningen i varje grupp fortsätter. Detta leder till de förvärvsintensiteter som noterats här ovan. För hela riket blir resultatet då *47,0* och för städer och landsbygd 53,4 resp. 40,0. För hela riket motsvarar detta läget ungefär 1975 i tabell 13. Ökningen i stadsgrupperna synes inte ha lett till orealistiska siffror, även om nivån i samtliga fall utom ett ligger över vad som kunnat observeras för någon stadsgrupp 1960. Huruvida kvinnorna på landsbygden kan finna sysselsättning till den grad som antagandet lett till torde vara mer osäkert. Det kan dock anmärkas att det är de två lägsta grupperna som har den tyngsta vikten, och medelvärdet för landsbygden ligger ju inte heller mycket över de beräknade intensiteterna för dessa grupper.

Alternativ 4. Enligt det förra alternativet antogs gruppens ökningar ske med samma procentsats som noterats mellan 1950 och 1960 för gruppen i fråga. Det kan finnas skäl att anta att när förvärvsintensiteten nått en högre nivå kommer ökningarna att avta. Med hjälp av förvärvsintensiteterna för 1950 och de ökningar som inträffat mellan 1950 och 1960 kan man konstruera en skala där ökningarna är fallande med stigande förvärvsintensitet. Observationerna visade sig kunna väl anpassas till en linjeär funktion där ökningarna uttrycktes i logaritmer. Minsta-kvadrat anpassning gjordes till ekvationen $\log Y = a + bX$, där Y således är ökningen i procent inom varje grupp och X är för-

Tabell 15. Förvärvsintensiteter för de olika stads- och länsgrupperna erhållna genom en särskild konstruerad skala, vilken beskrivits i texten.

Grupp	Alt. 4a	Alt. 4b	Alt. 4c
1.....	51,8	57,1	61,6
2.....	47,3	53,5	58,5
3.....	45,7	52,2	57,5
4.....	43,1	50,2	55,8
5.....	40,8	48,4	54,4
6.....	38,6	46,7	53,1
7.....	37,2	45,6	52,2
8.....	33,1	42,4	49,7
9.....	30,9	40,7	48,3
Samtliga städer	41,0	48,6	54,6
1.....	38,3	46,5	52,9
2.....	35,8	44,5	51,3
3.....	35,2	44,0	50,9
4.....	30,4	40,3	48,0
5.....	27,3	37,8	46,0
6.....	23,2	34,3	43,3
Landsbygd....	28,8	39,0	46,9
Hela riket....	35,2	44,0	51,0

värvsintensiteterna för 1950. Efter skattning av parametrarna[1] erhålls således en skala med vars hjälp förvärvsintensiteterna för 1960 kan genom skattning ges vissa ökningstal. Skalans innebörd kan exemplifieras med att nämna att grupp 6 bland städerna som 1960 hade förvärvsintensiteten 28,3 kommer att ökas med ungefär lika mycket som grupp 2 gjorde mellan 1950 och 1960 eftersom grupp 2 år 1950 hade förvärvsintensiteten 29,3. Om ökningarna har detta mönster kommer slutresultatet att bli en något minskad spännvidd i förvärvsintensiteten mellan de olika grupperna. I tabell 15 anges under alternativ 4a de förvärvsintensiteter som erhållits där den beskrivna skalan använts direkt.

Alternativ 4a leder således till att förvärvsintensiteten för hela riket skulle bli *35,2*. Detta överstiger något vad som enligt de tidigare beräkningarna ansetts ha inträffat redan 1965. Innebörden av beräkningarna blir således att den ökning som inträffade mellan 1950 och 1960, dvs. under tio år, nu skulle ha åstadkommits på fem à sex år, i det närmaste en fördubbling av utvecklingstakten. Detta framgår även av de förvärvsintensitetskurvor som ritats i diagram 1.

Om ökningarna enligt den estimerade skalan sedan successivt tillämpas så att de förvärvsintensiteter som erhållits enligt alternativ 4a återigen höjes erhålles alternativ 4b. Slutligen göres ytterligare en höjning utifrån de nivåer på förvärvsintensiteterna som alternativ 4b uppvisar, varvid alternativ 4c erhålles.

Alternativ 4b leder till att förvärvsintensiteten för hela riket skulle bli *44,0* och *alternativ 4c* ger resultatet *51,0*. Jämförs dessa förvärvsintensiteter med de som anges för resp. år i tabell 13 uttrycker de beräkningar som anges av alternativ 4b och 4c att de skulle inträffa ungefär 1973 och 1980, mätt i tiden skulle således ökningstakten åter avta något.

6.2 Diskussion av beräkningarnas resultat och dess implikationer

Man kan kanske anse att de beräkningar som här har gjorts endast är en serie manipulationer, men de pekar ändock på vad som bör ske om det utbud av arbetskraft från de gifta kvinnornas sida som i det tidigare erhållits genom framskrivning skall kunna realiseras. Den mycket stora spridning i förvärvsintensiteterna som förelåg 1960 tyder på att förvärvsarbetsbenägenheten avsevärt översteg vad som förvärvsintensiteterna för hela riket anger år 1960. I alternativ 3 och 4 har be-

[1] Den estimerade repressionsekvationen: $\log Y = 2{,}2189 - 2{,}327 \cdot 10^{-2}X$

räkningarna lett till en mindre spännvidd i förvärvsintensiteterna. Om detta skall kunna bli verklighet erfordras en mycket snabbare inträngning av kvinnor på traditionellt manliga arbetsområdet. Visserligen förutses en fortsatt expansion för sjukvård och åldringsvård, undervisning och förvaltning, alla traditionellt kvinnliga arbetsområden, men även industrin och då främst verkstadsindustrin synes också komma att expandera kraftigt. För att möta denna efterfrågan på arbetskraft med kvinnor torde stora omskolningsresurser erfordras, både längre kurser av regelrätt yrkesutbildningskaraktär och s. k. introduktionskurser, då kvinnorna i allmänhet inte har den yrkeserfarenhet som industrin erfordrar. Men stora resurser torde även behöva läggas ned på information riktad både till arbetsgivare, arbetsledare och till kvinnorna, så att de rådande konventionerna om manliga och kvinnliga arbetsuppgifter upplöses.

Tidigare har ingenting nämnts om den effekt som en omfördelning av vikterna skulle få på de beräknade talen. I samtliga alternativ har 1960 års vikter använts. Eftersom av tekniska skäl uppdelningen har gjorts på städer och landsbygd och ej på tätbebyggelse och glesbebyggelse vilket torde vara det mest adekvata är det svårt att kalkylera med någon viss förändring i vikterna med anledning av den omflyttning av befolkningen som sker mot tätorterna. Detta behöver ju nämligen inte i och för sig öka stadsbildningen varigenom det relativa förhållandet mellan städer och landsbygd skulle ändras. Om dock för det första utvecklingen av förvärvsintensiteterna bland städerna skulle gå mot den jämnare struktur som alternativ 3 och 4 lett till minskar dock inflytandet från de ojämna vikterna bland städerna sinsemellan på slutresultatet för samtliga städer. Inom landsbygden som ju i de olika länen innehåller en skiftande sammansättning av tätorter och glesbebyggelse, går ju för det andra befolkningsomflyttningen mot tätorterna vilket dels inte behöver rubba landsbygdens vikter relativt städerna, och dels underbygger antagandena att förvärvsintensiteterna även för landsbygden kan öka. Observera att i dessa beräkningar har helt bortsetts från det fel som folkräkningen har, då antalet medhjälpande jordbrukarhustrur underskattats grovt. Om intentionerna i folkräkningens definitioner uppfyllts av uppgiftslämnarna skulle ca 100 000—160 000 fler gifta kvinnor ha räknats till arbetskraften 1960. (Enligt FR 1960 var ca 400 000 gifta kvinnor förvärvsarbetande). Enligt kontrollundersökningen i samband med 1960 års FR[1] skulle förvärvsintensiteten för de gifta kvinnorna i åldern 45—64 år ha legat mellan 29,0 och 34,8 % i stället för 22,3 % som noterats för denna åldersgrupp. Eftersom felet är i huvudsak koncentrerat till en ur sysselsättningssynpunkt vikande näringsgren finns det speciella motiv för att anta att landsbygdens förvärvsintensitetstal skulle kunna höjas. De låga siffrorna för landsbygden är således delvis beroende av ett statistiskt fel och de kommer att höjas om jordbruksbefolkningen avtar eftersom förvärvsarbetsbenägenheten är större än siffrorna visar. Förutsättningen skulle dock vara att de kvinnor som flyttar till tätorterna kan beredas sysselsättning där.

Huruvida utvecklingen kommer att gå i den riktningen att främst kvinnorna över åldern 35—40 år skulle komma att öka sin förvärvsverksamhet i den utsträckning som anges av de framskrivna förvärvsintensitetstalen är ett annat frågetecken. Som framgår av diagram

[1] SM B 1964: 16

1 har förvärvsintensitetskurvan för Borås 1960 ett annat utseende. Där ligger förvärvsintensiteterna för de unga gifta kvinnorna mycket högt, varefter en sänkning sker fram till åldern 30—34 år och sedan följer återigen en stigning. Det kan nämnas att för samtliga städer som har höga förvärvsintensitetstal har kurvan samma förlopp. Om kvinnorna i Borås har samma fördelning med avseende på antal barn som gäller för riket i dess helhet[1] är det främst när barnen kommer som kvinnorna utgår ur arbetskraften. Huruvida detta beror på att även förvärvsarbetsbenägenheten sjunker eller om barntillsynsfrågorna är svåra att lösa, eller eventuellt ett både ock, är svårt att säga. Men även om utvecklingen av förvärvsintensiteterna för de gifta kvinnorna inte skulle gå mot de höga tal som Borås uppnått för 1960 för de yngre kvinnorna utan följa den utveckling som beräknats ställer detta stora krav på barntillsynsmöjligheterna. 1960 hade enligt folkräkningens familjestatistik (beräknat från råtabeller och delvis redovisat i IPF 1965:5) av de gifta samboende kvinnorna i följande åldersgrupper följande procentandelar barn under 16 år respektive under 5 år:

20—24 år	76,2 %	66,3 %
25—29 år	68,6 %	66,2 %
30—34 år	87,4 %	50,7 %

En ytterligare förskjutning av barnafödandet mot yngre åldrar skulle leda till en höjning av dessa procentsatser för de två yngre grupperna och en sänkning för den äldre. För att något ange storleksordningen av de krav som skulle ställas på barntillsynen om endast åldersgruppen 25—29 år betraktas och av dessa ca 40 % skulle förvärvsarbeta 1975 kan följande kalkyl göras. Antag att fördelningen mellan gifta kvinnor med och utan barn under 5 år då är 30—70 %. Det beräknas finnas 245 000 kvinnor och således 170 000 med barn och 73 000 utan barn under 5 år. Antag vidare att 80 % av kvinnorna utan barn under 5 år förvärvsarbetar. Dessa antaganden leder då till att ca 46 000 gifta kvinnor i åldern 25—29 år med barn under 5 år skulle förvärvsarbeta. Om fördelningen efter antal barn skulle vara densamma som gällde för de förvärvsarbetande kvinnorna i åldersgruppen år 1960 skulle detta motsvara ca 64 000 barn under 5 år. 1960 fanns det 17 000 gifta samboende kvinnor i denna ålder med totalt 24 000 barn under 5 år som hade förvärvsarbete. Denna kalkyl skulle alltså tyda på mer än en fördubbling av antalet barn under 5 år till förvärvsarbetande mödrar om ca 40 % av de gifta kvinnorna i dessa åldrar kommer att förvärvsarbeta. Det kan vidare nämnas att det 1960 fanns ca 93 000 barn under sex år till gifta samboende mödrar som var förvärvsarbetande samt ca 13 000 barn i samma ålder vars moder hör till kategorien ej gifta kvinnor och som var förvärvsarbetande[2].

6.3 Beräkning av s. k. årsarbetare

Eftersom de planer och prognoser över det framtida behovet av arbetskraft som insamlas och sammanställs av långtidsutredningen är uttryckta i antal helårssysselsatta personer måste man för att kunna göra en avstämning mellan arbetskraftens behovs- och tillgångssida även uttrycka tillgångssidan i årsarbetare. Den teknik som här används innebär endast att de gifta kvinnorna som tidigare räknats i antal personer, men som i viss utsträckning har deltidsarbete, ges en annan vikt än männen och de ej gifta kvinnorna i arbetskraften.

[1] Se IPF 1965: 5.
[2] SM B 1964: 3 och IPF 1965: 5.

Från intervjuundersökningen i samband med FR 1960 där en kartläggning av arbetstidsfördelningen gjordes, kan man skatta att de gifta kvinnornas arbetstid utgjorde ca 85 % av männens.

För perioden 1960—1965 finns det ingenting i den information som här har använts som säger att de gifta kvinnornas ökning i arbetskraften främst skulle ha skett genom ökat deltidsarbete. AK-undersökningarna visar i tiden en relativt konstant relation mellan männens och de gifta kvinnornas medelarbetstider. De variationer som finns visar ingen trend. Av den tidigare beskrivningen av resultaten från analysen av inkomststatistiken framgick även att ökningen var störst i de högre inkomstgrupperna. Här antas därför att ingen förändring i medelarbetstiden för de gifta kvinnorna relativt männen har inträffat mellan 1960 och 1965. Om relationstalet mellan de gifta kvinnorna och männens arbetstid i framtiden bibehålls till 85 % kommer arbetskraftstillväxten för de olika femårsperioderna fram till 1980 att uppgå till de tal som angivits under alt. A i tabell 16. (I dessa kalkyler har beräkningarna av de gifta kvinnorna i arbetskraften enligt alt. I uteslutits.)

Vid jämförelse mellan AK-undersökningarnas relativa arbetskraftstal och förvärvsintensiteterna enligt FR 1960 för de gifta kvinnorna, finner man att de relativa arbetskraftstalen jämfört med förvärvsintensiteterna för de äldre kvinnorna ligger på en relativt sett högre nivå än för de yngre kvinnorna. Detta innebär att bland de äldre kvinnorna förvärvsarbete med mindre än halv normal arbetstid är vanligare än bland de yngre. Vidare visar uppgifterna om de latent arbetssökande, som bland de gifta kvinnorna till ungefär hälften utgörs av kvinnor i åldern 35—54 år, att de önskar någon form av deltidsarbete. Trots att beräkningarna över de framskrivna förvärvsintensiteterna utgick från folkräkningen och dess snävare definition av de förvärvsarbetande kan det kanske vara troligt, att om det utbud som beräknats kommer att realiseras, en viss del kan bestå av deltidsarbetande med mindre än halv normal arbetstid då de starkaste ökningarna erhölls för de äldre årsgrupperna. Det skulle således kunna finnas argument för att göra vissa sänkningar i det framtida relationstalet mellan män och gifta kvinnor i arbetskraften. AK-undersökningarna med sin vidare definition av förvärvsarbetande visar att relationstalet mellan männens och de gifta kvinnornas arbetstid är ca 70 %.

Som ett andra alternativ (alt. B) antas att medelarbetstiden för de gifta kvinnorna i förhållande till männen från 1965 successivt sänks från 85 % till 70 % 1980. Detta skulle innebära att folkräkningens avgränsning av arbetskraften inte har hållits utan en glidning inträffat, så att för 1980 de genom framskrivning erhållna förvärvsintensiteterna då har övergått till att beteckna relativa arbetskraftstal. Att göra någon omräkning för de ej gifta kvinnorna finns det inga motiv för då förvärvsintensiteterna fram till 1970 erhållits genom en trendframskrivning av data från FR 1950 och 1960. De erhållna förvärvsintensiteterna befarades dessutom ge en underskattning i flera åldersgrupper. Efter 1970 har ju inte heller några förändringar i de ej gifta kvinnornas förvärvsintensiteter antagits. I bilagetabell 15 finns det beräknade antalet årsarbetare för varje köns- och civilståndskategori och en sammanfattning göres i tabell 16. Det kan angående dessa beräkningar anmärkas att de ej i och för sig innefattar någon förutsättning om en allmän arbetstidsförkortning. Om en sådan införs kan denna verka höjan-

Tabell 16. Beräknat antal personer i arbetskraften (FR-definition) och beräknat antal årsarbetare, samt den procentuella arbetskraftsförändringen under varje femårsperiod från 1960 till 1980.

	Personer	Årsarbetare Alt. A	Årsarbetare Alt. B
Antal			
1960.....	3 197 727	3 134 192	3 134 192
1965.....	3 354 948	3 268 030	3 268 030
1970.....	3 464 137	3 354 061	3 317 369
1975.....	3 557 925	3 429 677	3 344 178
1980.....	3 656 486	3 510 597	3 364 708
Procentuell förändring			
1960—1965	4,9	4,3	4,3
1965—1970	3,3	2,6	1,5
1970—1975	2,7	2,3	0,8
1975—1980	2,8	2,5	0,6

de på relationstalet mellan manlig och gift kvinnlig arbetskraft. En allmänt kortare arbetstid kan förväntas verka som ett incitament för de gifta kvinnorna att arbeta normal arbetstid, dels därför att normal arbetstid i många fall medför fler förmåner i fråga om bl. a. pension och semesterersättning, dels därför att makens kortare arbetstid ger honom större möjligheter att ta del av arbetsuppgifterna i hemmet.

Trots att de förvärvsintensiteter som beräknats för de gifta kvinnorna jämfört med 1960 års nivå får betraktas som relativt höga, om de skall avse FR-definitionen, blir arbetskraftstillväxten mycket svag. Om deltidsarbetet för de gifta kvinnorna ökar i omfattning blir arbetskraftstillväxten speciellt liten under 70-talet. Om de intensiteter som beräknats för 1980 har helt glidit över till att avse relativa arbetskraftstal, dvs. att antagandet angående årsarbetarna enligt alt. B uppfylls år 1980, kan dessa tal inte betraktas som exceptionellt höga. För 1965 har erhållits ett trendvärde för de gifta kvinnornas relativa arbetskraftstal i åldern 35—54 år som uppgår till ca 55 % (se bilagetabell 1), och de latent arbetssökande gifta kvinnorna har under 1964 och de under 1965 hittills utförda (maj 1965) AK-undersökningarna uppgått till ca 45 000 kvinnor. Detta motsvarar 5 % av hela befolkningsgruppen. Om således lämpligt arbete kunde beredas dem skulle det relativa arbetskraftstalet i läget uppgå till 60 %. För gruppen som helhet når de framskrivna förvärvsintensiteterna för 1980 upp till ca 64 %.

För att få en mer konkret bild av innebörden av det omräkningsförfarande som gjorts för beräkningen av årsarbetare enligt alt. B kan förvärvsintensiteten enligt FR-definition för gifta kvinnor skrivas ner eller »deflateras» med hjälp av en index som beräknas från

Tabell 17. Beräknade förvärvsintensiteter (fi) för gifta kvinnor jämförda med »deflaterade» förvärvsintensiteter (fi') 1965—1980 (jfr texten).

Ålder	1965	1970		1975		1980	
	fi	fi	fi'	fi	fi'	fi	fi'
20—24.....	38,6	42,6	40,1	46,2	40,7	49,4	40,7
25—29.....	34,7	39,5	37,2	43,4	38,3	46,4	38,3
30—34.....	34,0	39,7	37,4	44,5	39,2	47,8	39,4
35—39.....	38,0	43,0	40,5	47,5	41,9	51,3	42,2
40—44.....	40,0	49,7	46,8	55,2	48,7	62,0	51,1
45—49.....	41,0	51,0	48,0	59,7	52,7	66,0	54,4
50—54.....	36,0	48,1	45,3	56,3	49,7	66,5	54,8
55—59.....	29,0	39,1	36,8	49,0	43,2	57,3	47,2
60—64.....	19,0	27,9	26,3	35,6	31,4	45,8	37,7

Tabell 18. Sammanfattning av beräkningarna över befolknings- och arbetskraftsförändringar i antal personer (tusental) och procent per femårsperiod från 1960 till 1980

	1960—65	1965—70	1970—75	1975—80
Befolkningsförändring (i åldrarna 15—69 år)				
Antal personer	254	118	67	68
%	4,9	2,2	1,2	1,2
Ökning i *antal studerande*	128	90	38	63
D:o andel av befolkningstillväxten (%)	50	77	58	92
Ökning i *arbetskraften*				
Antal personer	157	109	94	99
%	4,9	3,3	2,7	2,8
Antal årsarbetare alt. A	134	86	76	81
%	4,3	2,6	2,3	2,5
Antal årsarbetare alt. B	134	49	27	21
%	4,3	1,5	0,8	0,6

talen 85—80—75—70 % för resp. år under perioden 1965—1980. Visserligen borde inte nedskrivningen ske likartat för samtliga åldersgrupper, dels därför att deltidsarbetet är relativt sett mer vanligt i de högre åldrarna, och dels därför att de olika åldersgrupperna inte har samma andel av totalbefolkningen gifta kvinnor, men kalkylen får endast ses som en illustration av konsekvensen av årsarbetaromräkningen varför dessa detaljer negligeras.

Av resultaten i tabell 17 framgår då, att om en inriktning mot ökat deltidsarbete kommer till stånd framstår ökningarna i de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter som avsevärt moderatare.

7. *Sammanfattning*

Vid ovanstående beräkningar har framhållits att storleken av de framtida arbetskraftstillgångarna är avhängig främst av befolkningstillväxten, åldersfördelningen, antalet studerande och de gifta kvinnornas förvärvsintensiteter.

Jämfört med den första delen av 1960-talet förväntas tillväxten under den senare delen av 1960-talet av befolkningen i åldrarna 15—69 år komma att försvagas. Det kan återigen erinras om att nettoimmigrationen hittills under 1960-talet per år (1960—1964) uppgått till 14 600 personer, medan beräkningarna för den framtida befolkningstillväxten bygger på antagandet att nettoimmigrationen uppgår till 10 000 årligen. Man kan kalkylera med att en ökning i immigrationen av 5 000 personer per år innebär en ytterligare tillväxt av befolkningen räknat under en femårsperiod på 0,5 %.

Under 1970-talet skulle befolkningstillväxten bli än svagare. Som en ytterligare faktor tillkommer att under den senare delen av 1970-talet åldersfördelningsförändringen verkar i negativ riktning för arbetskraftstillväxtens del. Enligt tabell 18, där också befolkningsförändringarna framgår, kommer mycket stora delar av den relativt knappa befolkningsökningen att motsvaras av ökat antal studerande. Beräkningar av antalet personer över 15 år som i framtiden beräknas genomgå någon form av utbildning har presenterats i särskilt appendix. Man finner därav att ökningen i antal studerande synes accelerera under senare delen av 1970-talet. Detta är emellertid inte en följd av att andelen studerande per åldersgrupp skulle öka i stigande takt utan en följd av att

Tabell 19. Jämförelse i förändring av antal årsarbetare enligt tidigare beräkningar (IPF 1964: 12) och beräkningar i föreliggande rapport, Alt B (jfr bilagetabell 15)

	IPF 1964: 12	Föreliggande beräkningar
1965—1970		
Män.....	— 9 800	— 300
Gifta kvinnor	+ 75 700	+ 94 500
Ej gifta kvinnor.....	— 63 400	— 44 900
Totalt	+ 2 500	+ 49 300
1970—1975		
Män.....	— 18 000	+ 3 400
Gifta kvinnor	+ 63 600	+ 54 100
Ej gifta kvinnor.....	— 54 600	— 30 700
Totalt	— 9 000	+ 26 800
1975—1980		
Män.....	— 6 500	+ 6 500
Gifta kvinnor	+ 44 500	+ 39 600
Ej gifta kvinnor.....	— 28 600	— 25 600
Totalt	— 9 400	+ 20 500

befolkningstillväxten är starkt markerad i den yngsta åldersgruppen (15—19-åringarna).

Det stora problemet vid beräkningen av arbetskraftstillväxtens storlek är bedömningen av i vilken utsträckning de gifta kvinnorna kommer att träda ut på arbetsmarknaden och också vilken arbetstid de kommer att föredra. Som framhållits i avsnitt 6 är andelen förvärvsarbetande gifta kvinnor i mycket hög grad beroende av efterfrågans storlek och inriktning. Om de beräknade arbetskraftstillgångarna skall realiseras i faktisk sysselsättning beror huvudsakligen på efterfrågans storlek, och det synes i första hand erfordras en större geografisk spridning av arbetstillfällena och en uppluckring av gränserna mellan manliga och kvinnliga arbetsuppgifter.

Slutligen kan en jämförelse göras mellan de beräkningar som gjorts här och de beräkningar som prognosinstitutet vid ett tidigare tillfälle gjort över de framtida arbetskraftstillgångarna. De tidigare beräkningarna[1] har delvis gjorts med annan teknik, men eventuella olikheter och likheter för slutresultatets del framkommer tydligast om förändringen i antal årsarbetare för män, gifta och ej gifta kvinnor jämförs. I den tidigare beräkningen utgick man ifrån AK-undersökningarnas definition av arbetskraften, varför alt. B tages som utgångspunkt för jämförelsen.

Som synes (tabell 19) innebär de nya beräkningarna en något kraftigare ökning för de gifta kvinnornas del än beräkningarna i IPF 1964:12 för perioden 1965—1970, men därefter något svagare. Olikheterna i utvecklingen för männens och de ej gifta kvinnornas del torde främst härröra från den skilda behandlingen av antalet studerande i framtiden. I föreliggande beräkningar har de studerande skattats explicit, medan i de tidigare beräkningarna sänkningen i andelen förvärvsarbetande ungdomar gjordes trendmässigt. Vid den tid då beräkningarna gjordes fanns dock inte så utförliga prognoser och program över undervisningsväsendets utveckling tillgängliga som nu är fallet.

[1] Information i prognosfrågor 1964: 12, Arbetsmarknadsstyrelsen (stencil). (Prognosinstitutet överfördes den 1 juli 1964 från AMS till SCB).

Tabellbilaga

Förteckning över bilagetabeller

1. Relativa arbetskraftstal, dvs. antal personer i arbetskraften i procent av befolkningen (AK-undersökningarnas definition) för män, gifta kvinnor och ej gifta kvinnor i skilda åldersgrupper 1960—1965 och 1970. 48
2. Antal män (medelbefolkningen) 1960—1970. 49
3. Antal män (medelbefolkningen) (femårsklasser) 1965—1980. 49
4. Antal kvinnor (medelbefolkningen) 1960—1970. 50
5. Antal kvinnor (medelbefolkningen) (femårsklasser) 1965—1980.. . . . 51
6. Antal män i arbetskraften (AK-definition) 1960—1970.. 52
7. Antal kvinnor i arbetskraften (AK-definition) 1960—1970. 53
8. Totalantal personer i arbetskraften (AK-definition) 1960—1970.. . . 54
9. Förvärvsintensiteter för män, gifta kvinnor och ej gifta kvinnor enligt FR 1950 och 1960 samt framskrivning för perioden 1965—1980.. 54
10. Antal män i arbetskraften (FR-definition) 1960—1980. 54
11. Antal kvinnor i arbetskraften (FR-definition) 1960—1980.. 55
12. Totalantal personer i arbetskraften (FR-definition) 1960—1980.. . . 55
13. Förvärvsintensiteter för gifta samboende kvinnor i städer och landsbygd 1960. 56
14. Förteckning över slumpmässigt utvalda städer och län från resp. grupp i bilagetabell 13, dess förvärvsintensiteter för 1950 och 1960 samt relativa vikter. 57
15. Beräknat antal personer (FR-definition) och beräknat antal årsarbetare i arbetskraften 1960—1980.. 58

Bilagetabell 1. Relativa arbetskraftstal, dvs. antal personer i arbetskraften i procent av befolkningen (AK-undersökningarnas definition) för män, gifta kvinnor och ej gifta kvinnor i skilda åldersgrupper 1960—1965 och 1970

	Medeltal av AK-undersökningarnas observationer[1]					Framskrivning	
	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1970
Män							
15—19	57,7	56,9	55,1	52,7	50,0	45,9	30,8
20—24	65,0	65,3	62,2	61,0	61,8	62,2	62,0
25—34	98,1	96,3	93,9	95,3	95,5	95,2	95,2
35—44	99,0	99,1	98,2	96,9	96,7	95,3	90,9
45—54	96,4	96,6	96,6	96,4	96,7	96,5	96,5
55—64	87,6	86,7	89,2	90,1	88,6	88,6	88,6
65—69	58,6	56,7	54,9	58,0	48,5	48,6	36,8
70—74	32,8	27,1	28,6	31,8	26,6	28,1	28,1
Gifta kvinnor							
15—19	—	—	—	—	—	—	—
20—24	45,2	45,4	44,2	45,2	49,5	50,0	58,5
25—34	45,9	41,7	43,4	48,1	45,0	44,7	44,7
35—44	44,6	48,4	49,2	52,0	52,5	54,6	63,4
45—54	45,7	45,1	50,0	52,4	52,1	55,7	67,3
55—64	28,4	29,6	32,6	33,0	32,3	31,6	31,6
65—69	10,0	7,0	10,7	12,7	9,7	10,3	10,3
70—74	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0
Ej gifta kvinnor							
15—19	51,4	52,2	52,1	49,7	47,7	43,3	31,5
20—24	79,5	79,0	78,5	77,0	75,0	74,8	70,9
25—34	84,7	80,8	78,2	84,5	81,8	81,5	81,5
35—44	82,3	81,1	79,0	82,1	80,2	80,2	80,2
45—54	80,1	80,0	73,4	77,7	79,1	77,3	77,3
55—64	52,8	52,4	52,2	56,8	55,0	54,5	54,5
65—69	24,1	22,6	18,6	20,8	17,0	20,5	20,5
70—74	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0

[1] Vissa avsteg från denna princip har gjorts, jfr texten.

Bilagetabell 2. Antal män (medelbefolkningen) 1960—1970

Ålder	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1970
15—19	293 028	311 618	323 653	327 831	322 321	313 682	276 015
20—24	232 165	239 694	250 041	264 652	290 270	309 350	319 242
25—34	460 119	454 934	453 432	453 860	459 534	463 986	559 830
35—44	541 103	537 279	532 290	527 122	519 172	503 033	457 173
45—54	529 827	529 910	529 762	528 040	523 612	530 922	528 084
55—64	412 901	420 355	429 007	437 871	456 503	464 900	494 494
65—69	149 666	153 401	157 077	160 926	168 405	172 511	192 899
70—74	114 734	115 676	116 832	118 259	125 120	129 015	146 177
Summa	2 733 543	2 762 867	2 792 094	2 818 561	2 864 937	2 887 399	2 973 914

Bilagetabell 3. Antal män (medelbefolkning) [femårsklasser] 1965—1980

Ålder	1965	1970	1975	1980
15—19	313 682	276 015	270 265	289 581
20—24	309 350	319 242	281 874	276 275
25—29	242 421	315 398	325 425	288 343
30—34	221 565	244 432	317 200	327 327
35—39	235 993	222 005	244 882	317 408
40—44	267 040	235 168	221 472	244 363
45—49	267 432	264 595	233 391	220 087
50—54	263 490	263 489	260 442	230 190
55—59	252 193	255 720	256 499	254 072
60—64	212 707	238 774	243 085	244 691
65—69	172 511	192 899	217 205	221 913
70—74	129 015	146 177	—	—
Summa 15—74 år	2 887 399	2 973 914	—	—
Summa 15—69 år	2 758 384	2 827 737	2 871 740	2 914 250

Bilagetabell 4. Antal kvinnor (medelbefolkningen) 1960—1970

Ålder	1960			1961			1962			1963		
	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa
15—19.....	—	272 481	272 481	—	288 303	288 303	—	298 411	298 411	—	301 665	301 665
20—24.....	99 278	128 439	227 717	102 238	131 119	233 357	105 673	136 198	241 871	109 589	145 219	254 808
25—34.....	368 195	85 725	453 920	364 563	82 968	447 531	362 997	81 718	444 715	362 186	81 372	443 558
35—44.....	448 532	82 688	531 220	447 580	80 969	528 549	445 136	79 209	524 345	442 249	77 514	519 763
45—54.....	408 279	117 166	525 445	410 793	114 160	524 953	412 598	111 671	524 269	413 324	109 078	522 402
55—64.....	276 840	159 862	436 702	284 134	159 977	444 111	292 123	160 177	452 300	300 176	160 416	460 592
65—69.....	83 698	87 094	170 792	85 746	88 617	174 363	87 891	89 970	177 861	90 245	91 418	181 663
70—74.....	50 746	85 049	135 795	51 846	86 429	138 275	53 018	87 538	140 556	54 195	88 690	142 885
Summa	1 735 568	1 018 504	2 754 072	1 746 900	1 032 542	2 779 442	1 759 436	1 044 892	2 804 328	1 771 964	1 055 372	2 827 336

Ålder	1964			1965			1970		
	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa
15—19.....	—	300 377	300 377	—	291 859	291 859	—	255 580	255 580
20—24.....	103 552	174 671	278 223	111 461	184 774	296 235	124 124	182 356	306 480
25—34.....	367 117	79 623	446 740	366 364	82 017	448 381	434 013	97 868	531 881
35—44.....	447 911	64 829	512 740	426 126	71 385	497 511	386 700	62 872	449 572
45—54.....	423 322	93 767	517 089	420 180	104 648	524 828	422 622	99 731	522 353
55—64.....	334 969	141 063	476 032	318 876	162 831	481 707	336 595	165 754	502 349
65—69.....	94 227	94 226	188 453	96 625	96 239	192 864	108 077	105 936	214 013
70—74.....	57 340	93 159	150 499	58 914	95 715	154 629	67 587	106 158	173 745
Summa	1 828 438	1 041 715	2 870 153	1 798 546	1 089 468	2 888 014	1 879 718	1 076 255	2 955 973

Bilagetabell 5. Antal kvinnor (medelbefolkningen) [femårsklasser] 1965—1980

Ålder	1965			1970			1975			1980		
	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa
15—19.....	—	291 859	291 859	—	255 580	255 580	—	249 216	249 216	—	267 471	267 471
20—24.....	111 461	184 774	296 235	124 124	182 356	306 480	110 746	158 055	268 801	110 254	152 883	263 137
25—29.....	180 918	51 326	232 244	234 224	64 531	298 755	242 916	66 138	309 054	218 020	53 487	271 507
30—34.....	185 446	30 691	216 137	199 789	33 337	233 126	257 635	41 941	299 576	268 708	41 221	309 929
35—39.....	202 153	31 550	233 703	188 380	28 149	216 529	203 913	29 664	233 577	263 661	36 295	299 956
40—44.....	223 973	39 835	263 808	198 320	34 723	233 043	184 110	31 981	216 091	199 137	34 044	233 181
45—49.....	217 190	46 390	263 580	217 991	44 017	262 008	193 731	38 005	231 736	181 102	33 983	215 085
50—54.....	202 990	58 258	261 248	204 631	55 714	260 345	206 264	52 862	259 126	184 550	44 990	229 540
55—59.....	180 968	73 917	254 885	185 294	70 637	255 931	189 172	66 466	255 638	192 440	62 448	254 888
60—64.....	137 908	88 914	226 822	151 301	95 117	246 418	154 669	93 596	248 265	156 013	92 811	248 824
65—69.....	96 625	96 239	192 864	108 077	105 936	214 013	119 278	114 600	233 878	121 979	114 873	236 852
70—74.....	58 914	95 715	154 629	67 587	106 158	173 745	—	—	—	—	—	—
Summa 15—74	1 798 546	1 089 468	2 888 014	1 879 718	1 076 255	2 955 973	—	—	—	—	—	—
Summa 15—69	1 739 632	993 753	2 733 385	1 812 131	970 097	2 782 228	1 862 434	942 524	2 804 958	1 895 864	934 506	2 830 370

Bilagetabell 6. Antal män i arbetskraften (AK-definition) 1960—1970

Ålder	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1970
15—19	169 077	177 311	178 333	172 767	161 161	143 980	85 013
20—24	150 907	156 520	155 526	161 438	179 387	192 416	197 930
25—34	451 377	438 101	425 773	432 529	438 855	441 714	532 958
35—44	535 692	532 443	522 709	510 781	502 039	479 390	415 570
45—54	510 753	511 893	511 750	509 031	506 333	512 340	509 601
55—64	361 701	364 448	382 674	394 522	404 462	411 901	438 122
65—69	87 704	86 978	86 235	93 337	81 676	83 840	70 987
70—74	37 633	31 348	33 414	37 606	33 282	36 253	41 076
Summa	2 304 844	2 299 042	2 296 414	2 312 011	2 307 195	2 301 834	2 291 257

Bilagetabell 7. Antal kvinnor i arbetskraften (AK-definition) 1960—1970

Ålder	1960			1961			1962			1963		
	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa
15—19.....	—	140 055	140 055	—	150 494	150 494	—	155 472	155 472	—	149 928	149 928
20—24.....	44 874	102 109	146 983	44 371	103 584	147 955	46 073	106 915	152 988	51 288	111 819	163 107
25—34.....	169 002	72 609	241 611	152 023	67 038	219 061	157 541	63 903	221 444	174 211	68 759	242 970
35—44.....	200 045	68 052	268 097	216 629	65 666	282 295	219 007	62 575	281 582	229 969	63 639	293 608
45—54.....	186 584	93 850	280 434	185 268	91 328	276 596	206 299	81 967	288 266	216 582	84 754	301 336
55—64.....	78 623	84 407	163 030	84 104	83 828	167 932	95 232	83 612	178 844	99 058	91 116	190 174
65—69.....	8 370	20 990	29 360	6 002	20 027	26 029	9 404	16 734	26 138	11 461	19 015	30 476
70—74.....	2 537	4 252	6 789	2 592	4 321	6 913	2 651	4 377	7 028	2 710	4 435	7 145
Summa	690 035	586 324	1 276 359	690 989	586 286	1 277 275	736 207	575 555	1 311 762	785 279	593 465	1 378 744

Ålder	1964			1965			1970		
	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa
15—19.....	—	143 280	143 280	—	126 375	126 375	—	80 508	80 508
20—24.....	46 909	131 003	177 912	55 731	138 211	193 942	72 613	129 290	201 903
25—34.....	165 203	65 132	230 335	163 765	66 844	230 609	194 004	79 762	273 766
35—44.....	235 153	51 993	287 146	232 665	57 251	289 916	245 168	50 423	295 591
45—54.....	220 551	74 170	294 721	234 040	80 893	314 933	284 425	77 092	361 517
55—64.....	108 196	77 585	185 781	100 765	88 743	189 508	106 364	90 336	196 700
65—69.....	9 140	16 018	25 158	9 952	19 729	29 681	11 132	21 717	32 849
70—74.....	2 867	4 658	7 525	2 946	4 786	7 732	3 379	5 308	8 687
Summa	788 019	563 839	1 351 858	799 864	582 832	1 382 696	917 085	534 436	1 451 521

Bilagetabell 8. Totalantal personer i arbetskraften (AK-definition) 1960—1970

Ålder	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1970
15—19	309 132	327 805	333 805	322 695	304 441	270 355	165 521
20—24	297 890	304 475	308 514	324 545	357 299	386 358	399 833
25—34	692 988	657 162	647 217	675 499	669 190	672 323	806 724
35—44	803 789	814 738	804 291	804 389	789 185	769 306	711 161
45—54	791 187	788 489	800 016	810 367	801 054	827 273	871 118
55—64	524 731	532 380	561 518	584 696	590 243	601 409	634 822
65—69	117 064	113 007	112 373	123 813	106 834	113 521	103 836
70—74	44 422	38 261	40 442	44 751	40 807	43 985	49 763
Summa	3 581 203	3 576 317	3 608 176	3 690 755	3 659 053	3 684 530	3 742 778

Bilagetabell 9. Förvärvsintensiteter för män, gifta kvinnor och ej gifta kvinnor enl. FR 1950 och 1960 samt framskrivning för perioden 1965—1980

	15—19	20—24	25—29	30—34	35—39	40—44	45—49	50—54	55—59	60—64	65—69
Män											
1950	74,4	90,0	96,1	98,1	98,3	97,9	97,1	95,5	95,2	79,7	56,4
1960	52,8	74,9	92,9	96,2	96,7	96,8	96,2	95,1	92,3	82,5	50,6
1965	46,3	61,2	87,9	95,4	95,9	96,3	95,8	94,9	92,3	82,5	47,8
1970	30,7	59,8	87,3	94,3	95,1	95,7	95,3	94,7	92,3	82,5	45,0
1975	26,3	50,7	86,2	94,3	95,1	95,7	95,3	94,7	92,3	82,5	45,0
1980	21,4	48,8	84,6	94,3	95,1	95,7	95,3	94,7	92,3	82,5	45,0
Gifta kvinnor											
1950		26,0	20,2	15,5	15,1	16,4	16,5	13,5	9,6	5,2	2,4
1960		34,1	30,3	27,7	28,1	29,1	28,5	25,4	19,4	10,2	3,5
1965		38,6	34,7	34,0	38,0	40,0	41,0	36,0	29,0	19,0	3,5
Alt. I 1970		44,5	41,0	41,1	46,3	50,3	52,9	50,0	41,0	29,0	3,5
Alt. II 1970		42,6	39,5	39,7	43,0	49,7	51,0	48,1	39,1	27,9	3,5
1975		46,2	43,4	44,5	47,5	55,2	59,7	56,3	49,0	35,6	3,5
1980		49,4	46,4	47,8	51,3	62,0	66,0	66,5	57,3	45,8	3,5
Ej gifta kvinnor											
1950	55,9	80,1	83,3	82,5	79,9	77,4	74,5	65,4	50,5	30,3	20,8
1960	47,2	74,1	81,3	78,5	77,1	75,7	72,5	67,8	58,2	37,7	15,8
1965	37,2	74,8	80,8	77,5	76,4	75,3	71,4	69,5	62,1	41,4	14,1
1970	24,5	71,7	80,0	76,5	75,7	74,9	70,4	71,2	66,0	45,1	12,4
1975	23,2	67,7	79,2	76,5	75,7	74,9	70,4	71,2	66,0	45,1	12,4
1980	19,9	66,7	78,2	76,5	75,7	74,9	70,4	71,2	66,0	45,1	12,4

Bilagetabell 10. Antal män i arbetskraften (FR-definition) 1960—1980

Ålder	1960	1965	1970	1975	1980
15—19	160 202	145 235	84 737	71 080	61 970
20—24	176 683	189 322	190 907	142 910	134 822
25—29	204 146	213 088	275 342	280 516	243 938
30—34	227 244	211 373	230 499	299 120	308 669
35—39	260 052	226 317	211 127	232 883	301 855
40—44	261 886	257 160	225 056	211 949	233 855
45—49	258 704	256 200	252 159	222 422	209 743
50—54	248 277	250 052	249 524	246 639	217 990
55—59	208 818	232 774	236 030	236 749	234 508
60—64	157 572	175 483	196 989	200 545	201 870
65—69	77 094	82 460	86 805	97 742	99 861
Summa	2 240 678	2 239 464	2 239 175	2 242 555	2 249 081

Bilagetabell 11. Antal kvinnor i arbetskraften (FR-definition) 1960—1980

Ålder	1960			1965			1970 (alt. I)		
	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa
15—19	—	133 571	133 571	—	108 571	108 571	—	62 617	62 617
20—24	32 924	99 086	132 010	43 024	138 211	181 235	55 235	130 749	185 984
25—29	50 275	40 216	90 491	62 779	41 471	104 250	96 032	51 625	147 657
30—34	54 722	28 476	83 198	63 052	23 786	86 838	82 113	25 503	107 616
35—39	63 220	30 474	93 694	76 818	24 104	100 922	87 220	21 309	108 529
40—44	64 961	32 003	96 964	89 589	29 996	119 585	99 755	26 008	125 763
45—49	60 888	37 107	97 995	89 048	33 122	122 170	115 317	30 988	146 305
50—54	50 022	43 323	93 345	73 076	40 489	113 565	102 316	39 668	141 984
55—59	31 055	43 757	74 812	52 481	45 902	98 383	75 971	46 620	122 591
60—64	12 459	31 633	44 092	26 203	36 810	63 013	43 877	42 898	86 775
65—69	3 042	13 835	16 877	3 382	13 570	16 952	3 783	13 136	16 919
Summa	423 568	533 481	957 049	579 452	536 032	1 115 484	761 619	491 121	1 252 740

Bilagetabell 11. (forts.) Antal kvinnor i arbetskraften (FR definition) 1960—1980

Ålder	1970 (alt. II)			1975			1980		
	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa	Gifta	Ej gifta	Summa
15—19	—	62 617	62 617	—	57 818	57 818	—	53 227	53 227
20—24	52 877	130 749	183 626	51 165	107 003	158 168	54 465	101 973	156 438
25—29	92 518	51 625	144 143	105 426	52 381	157 807	101 161	41 827	142 988
30—34	79 316	25 503	104 819	114 648	32 085	146 733	128 442	31 534	159 976
35—39	81 003	21 309	102 312	96 859	22 456	119 315	135 258	27 475	162 733
40—44	98 565	26 008	124 573	101 629	23 954	125 583	123 465	25 499	148 964
45—49	111 175	30 988	142 163	115 657	26 756	142 413	119 527	23 924	143 451
50—54	98 428	39 668	138 096	116 127	37 638	153 765	122 726	32 033	154 759
55—59	72 450	46 620	119 070	92 694	43 868	136 562	110 268	41 216	151 484
60—64	43 726	42 898	86 624	56 609	42 212	98 821	73 014	41 858	114 872
65—69	3 783	13 136	16 919	4 175	14 210	18 385	4 269	14 244	18 513
Summa	733 841	491 121	1 224 962	854 989	460 381	1 315 370	972 595	434 810	1 407 405

Bilagetabell 12. Totalantal personer i arbetskraften (FR-definition) 1960—1980

Ålder	1960	1965	1970 (alt. I)	1970 (alt. II)	1975	1980
15—19	293 773	253 806	147 354	147 354	128 898	115 197
20—24	308 693	370 557	376 891	374 533	301 078	291 260
25—29	294 637	317 338	422 999	419 485	438 323	386 926
30—34	310 442	298 211	338 115	335 318	445 853	468 645
35—39	353 746	327 239	319 656	313 439	352 198	464 588
40—44	358 850	376 745	350 819	349 629	337 532	382 819
45—49	356 699	378 370	398 464	394 322	364 835	353 194
50—54	341 622	363 617	391 508	387 620	400 404	372 749
55—59	283 630	331 157	358 621	355 100	373 311	385 992
60—64	201 664	238 496	283 764	283 613	299 366	316 742
65—69	93 971	99 412	103 724	103 724	116 127	118 374
Summa	3 197 727	3 354 948	3 491 915	3 464 137	3 557 925	3 656 486

Bilagetabell 13. Förvärvsintensiteter för gifta samboende kvinnor i städer och landsbygd 1960

Källa S. O. S. FR 1960 del VI: tab. 1, 2 och 4

Förvärvsintensiteten definieras som det relativa antalet förvärvsarbetande gifta samboende kvinnor i åldern t. o. m. 64 år i förhållande till summan av dessa och ej förvärvsarbetande gifta samboende kvinnor i åldern 16—66 år.

STÄDER

Grupp 1
45,1 Borås
45,0 Sundbyberg

Grupp 2
40,9 Ulricehamn
40,9 Eslöv
40,8 Lund
40,2 Solna
39,3 Stockholm

Grupp 3
37,6 Nacka
37,4 Malmö
36,5 Mölndal
36,3 Vadstena

Grupp 4
35,7 Visby
35,2 Trelleborg
35,1 Vänersborg
34,9 Hälsingborg
34,2 Landskrona
33,9 Filipstad
33,4 Umeå
33,4 Kristianstad
33,2 Piteå
33,1 Nynäshamn

Grupp 5
32,6 Sundsvall
32,4 Säter
32,4 Vaxholm
32,2 Hässleholm
32,1 Borgholm
32,1 Växjö
32,0 Strömstad
32,0 Lidingö
31,9 Kungälv
31,7 Boden
31,5 Kumla
31,3 Lysekil
31,3 Ystad
31,0 Östersund
31,0 Västervik
30,8 Härnösand
30,8 Karlskrona
30,7 Västerås
30,7 Alingsås
30,6 Uppsala
30,4 Södertälje
30,1 Sollefteå
30,0 Örebro
30,0 Falköping

Grupp 6
29,8 Strängnäs
29,7 Norrköping
29,5 Haparanda
29,3 Mariestad
29,3 Jönköping
29,1 Kalmar
29,0 Halmstad
28,9 Göteborg
28,6 Ängelholm
28,5 Falun
28,3 Luleå
28,3 Kristinehamn
28,2 Hudiksvall
28,1 Laholm
27,9 Simrishamn
27,9 Linköping
27,8 Enköping
27,8 Lindesberg
27,6 Nyköping
27,6 Norrtälje
27,6 Gävle
27,5 Ljungby
27,5 Varberg
27,4 Höganäs
27,2 Lidköping

Grupp 7
26,9 Karlstad
26,9 Katrineholm
26,7 Uddevalla
26,5 Eskilstuna
26,5 Ronneby
26,3 Örnsköldsvik
26,0 Tidaholm
25,9 Nybro
25,8 Kungsbacka
25,5 Värnamo
24,9 Ludvika
24,9 Fagersta
24,8 Söderhamn
24,5 Lycksele
24,3 Köping
24,2 Djursholm

Grupp 8
23,7 Arboga
23,7 Karlskoga
23,7 Skara
23,6 Arvika
23,6 Falkenberg
23,6 Karlshamn
23,4 Sölvesborg
23,4 Tranås
22,9 Skövde
22,9 Oskarshamn
22,8 Nora
22,7 Eksjö
22,7 Torshälla
22,5 Nässjö
22,5 Sala
22,3 Trollhättan
22,3 Sävsjö
22,3 Huskvarna
22,3 Säffle
22,0 Hedemora
21,8 Skellefteå
21,7 Trosa
21,5 Sigtuna
21,5 Motala
21,4 Vetlanda
21,3 Mariefred
21,1 Borlänge
21,0 Kiruna

Grupp 9
20,9 Mjölby
20,8 Vimmerby
20,8 Oxelösund
20,1 Sandviken
20,1 Flen
20,0 Avesta
19,9 Hagfors
18,9 Askersund
18,6 Bollnäs
18,6 Åmål
17,8 Skanör o. Falsterbo
17,6 Skänninge
17,5 Hjo
17,1 Kramfors
16,6 Söderköping
14,1 Öregrund
13,0 Östhammar
11,6 Marstrand
11,3 Gränna

LANDSBYGD

Landsbygd = landskommuner och köpingar

Grupp 1
28,0 Stockholms län

Grupp 2
25,0 Malmöhus län

Grupp 3
24,2 Älvsborgs län
22,7 Kristianstads län

Grupp 4
19,0 Norrbottens län
17,1 Göteborgs o Bohus län

Grupp 5
16,7 Kronobergs län
16,5 Västmanlands län
16,2 Gotlands län
16,1 Kopparbergs län
16,0 Blekinge län
15,4 Västernorrlands län
15,1 Jämtlands län
15,0 Jönköpings län
14,9 Örebro län
14,1 Hallands län
14,0 Värmlands län
14,0 Gävleborgs län

Grupp 6
13,8 Södermanlands län
13,7 Västerbottens län
13,3 Östergötlands län
12,6 Uppsala län
12,4 Kalmar län
11,7 Skaraborgs län

Bilagetabell 14. Förteckning över slumpmässigt utvalda städer och län från respektive grupp i bilagetabell 13, dess förvärvsintensiteter för 1950 och 1960 samt relativa vikter

Städer

Grupp	Urval inom resp. grupp Stad	Förvärvsintensiteter 1950 Enskilda	Förvärvsintensiteter 1950 Sammanvägda	Förvärvsintensiteter 1960 Enskilda	Förvärvsintensiteter 1960 Sammanvägda	Vikter för hela gruppen V_1	Vikter för hela gruppen V_2
1	Borås	33,3	33,3	45,1	45,1	0,0130	0,0248
2	Stockholm	29,4	29,3	39,3	39,4	0,1172	0,2227
	Lund	28,0		40,8			
3	Mölndal	27,3	26,7	36,5	37,3	0,0392	0,0746
	Malmö	26,6		37,4			
4	Nynäshamn	18,3	21,0	33,1	34,0	0,0319	0,0607
	Visby	19,2		35,7			
	Kristianstad	24,0		33,4			
5	Kungälv	15,4	18,5	31,9	31,1	0,0768	0,1459
	Västerås	17,9		30,7			
	Lidingö	21,0		32,0			
6	Höganäs	13,4	13,9	27,4	28,3	0,1338	0,2543
	Falun	13,6		28,5			
	Haparanda	17,3		29,5			
7	Karlstad	14,3	13,9	26,9	26,6	0,0390	0,0742
	Tidaholm	14,3		26,0			
	Nybro	11,6		25,9			
8	Skövde	11,5	9,5	22,9	21,9	0,0548	0,1042
	Borlänge	7,9		21,1			
	Sigtuna	8,9		21,5			
9	Öregrund	6,3	9,2	14,1	19,5	0,0203	0,0386
	Skanör med Falsterbo	5,6		17,8			
	Vimmerby	11,1		20,8			
						0,5260	1,0000

Landsbygd

Grupp	Urval inom resp. grupp Län	Förvärvsintensiteter 1950	Förvärvsintensiteter 1960	Vikter V_1	Vikter V_2
1	Stockholms län	14,9	28,0	0,0362	0,0763
2	Malmöhus län	11,6	25,0	0,0265	0,0558
3	Älvsborgs län	13,7	24,2	0,0541	0,1142
4	Norrbottens län	7,8	19,0	0,0403	0,0851
5	Kopparbergs län	6,7	16,1	0,2087	0,4403
6	Uppsala län	5,1	12,6	0,1082	0,2283
				0,4740	1,0000

Bilagetabell 15. Beräknat antal personer (FR-definition) och beräknat antal årsarbetare i arbetskraften 1960—1980.

Beräknat antal personer i arbetskraften (FR-definition)

	Män	Gifta kv	Ej gifta kv	Summa
1960	2 240 678	423 568	533 481	3 197 727
1965	2 239 464	579 452	536 032	3 354 948
1970 (alt. I)	2 239 175	761 619	491 121	3 491 915
1970 (alt. II)	2 239 175	733 841	491 121	3 464 137
1975	2 242 555	854 989	460 381	3 557 925
1980	2 249 081	972 595	434 810	3 656 486

Beräknat antal årsarbetare i arbetskraften

Alt. A: De gifta kvinnorna i arbetskraften har reducerats med 85 %

	Män	Gifta kv	Ej gifta kv	Summa
1960	2 240 678	360 033	533 481	3 134 192
1965	2 239 464	492 534	536 032	3 268 030
1970 (alt. I)	2 239 175	609 295	491 121	3 339 591
1970 (alt. II)	2 239 175	623 765	491 121	3 354 061
1975	2 242 555	726 741	460 381	3 429 672
1980	2 249 081	826 706	434 810	3 510 597

Alt. B: De gifta kvinnorna i arbetskraften har successivt reducerats från 85 % 1960 och 1965 till 70 % år 1980.

	Män	Gifta kv	Ej gifta kv	Summa
1960	2 240 678	360 033	533 481	3 134 192
1965	2 239 464	492 534	536 032	3 268 030
1970 (alt. I)	2 239 175	609 295	491 121	3 339 591
1970 (alt. II)	2 239 175	587 073	491 121	3 317 369
1975	2 242 555	641 242	460 381	3 344 178
1980	2 249 081	680 817	434 810	3 364 708

Appendix

Redogörelse för beräkning av antal personer i utbildning 1960—1965, 1970, 1975 och 1980.

I bifogade tabeller redovisas för varje år under första hälften av 1960-talet och för åren 1970, 1975 och 1980 beräkningar över antalet personer under utbildning i olika skolformer samt totalantalet personer under utbildning fördelat på kön och åldersgrupperna 15—19 år, 20—24 år och över 25 år. Som grund för beräkningarna för åren 1960—1963 har statistik hämtats främst från material publicerat i Statistisk Årsbok och för de följande åren har materialet hämtats främst från skolöverstyrelsens och universitetskanslersämbetets planer enligt resp. ämbetsverks långtidsbudget samt från beräkningar utförda inom prognosinstitutet, vilka bifogats SCB:s remissyttrande över 1963 års universitets- och högskolekommittés betänkande. Flera utbildningsvägar täcks dock inte av detta material, främst yrkesutbildningen, och i dessa fall har schablonmässiga kalkyler gjorts.

I folkräkningen 1960 finnes samtliga personer i utbildning redovisade på kön och ålder[1]. (Här har endast tagits hänsyn till dem som inte är förvärvsarbetande och bedriver studier. Ett litet antal studerande redovisas ha tillfälligt uppehåll i arbete och hänförs således till den förvärvsarbetande befolkningen.) Folkräkningen har emellertid bland de studerande ej inkluderat de 15-åringar som är i skola. Uppgifter om detta finns emellertid i annan källa, vilken kommenteras nedan. Man kan således beräkna att 1960 fanns (jfr även tabell 1)

149 152 män i utbildning
143 376 kvinnor i utbildning
summa 292 528 personer i utbildning.

För år 1960 finns dessutom antal elever fördelat på kön och ålder (ettårsklasser) i det obligatoriska skolväsendet, real- och flickskolor, gymnasier, yrkesskolor, folkhögskolor och folkskoleseminarier.[2] Om antalet studerande i folkräkningen med tillägg av antalet studerande 15-åringar jämförs med antalet studerande i dessa skolformer uppkommer en differens, vilken kan ge en uppfattning om köns- och åldersfördelningen 1960 för de studerande i de övriga skolformer, där sådana detaljerade uppgifter inte har kunnat erhållas. Dessa övriga skolor och utbildningsanstalter för vilka finns löpande statistik över antalet närvarande studerande, men således ingen åldersfördelning, är förutom universitet och högskolor, lantbrukets skolor, sjöbefälsskolor, skolor för utbildning i konst och musik, sjuksköterskeskolor, olika typer av seminarier (förutom folkskoleseminarierna), bergsskolan, textilinstitut. Om det totala antalet studerande enligt dessa källor summeras skulle år 1960 ha funnits

152 120 män i utbildning
137 701 kvinnor i utbildning
summa 289 821 personer i utbildning.

Man finner således vid jämförelse mellan folkräkningens uppgifter och de

[1] FR 1960, del IX, tabell 1.
[2] Statistisk Årsbok 1961, tab 315.

övriga statistikkällorna att enligt folkräkningen skulle det ha varit färre män och fler kvinnor i utbildning. Denna diskrepans har i tabellerna betecknats som justeringsposter och uppgår till

— 2 968 män

+ 5 675 kvinnor

Någon möjlighet att med säkerhet kartlägga vad dessa skillnader beror på finns inte, men de har här tolkats så att »underskottet» av män är dubbelföringar mellan värnpliktiga och studerande och »överskottet» av kvinnor är studerande eller lärlingar vid privata, ej statsunderstödda utbildningsformer. Dessa justeringsposter har för de följande åren fram till 1970 utan något antagande om förändring av dem applicerats på de framräknade totalsiffrorna över personer i utbildning.

För 1963 finns samma typ av kartläggning över köns- och åldersfördelning av eleverna i det obligatoriska skolväsendet, gymnasier m. fl. skolor som för 1960.[1] Man kan mellan dessa år notera en viss förändring i dessa strukturer. För beräkning av antalet personer i utbildning 1961 och 1962 finns andra uppgifter att tillgå som anger fördelning på kvinnor och män, däremot ej ålder. Den åldersförskjutning som således kan konstateras mellan 1960 och 1963 har genom linjär interpolering applicerats vid beräkningarna för de mellanliggande åren och även extrapolerats för prognosberäkningarna. För de övriga utbildningsanstalterna, där det inte finns någon åldersfördelning av eleverna har efter justering med de ovan redovisade posterna, applicerats den åldersfördelning som de personer har som framräknats som skillnaden mellan antalet personer i utbildning enligt folkräkningen och antalet personer i det obligatoriska skolväsendet, gymnasier m. fl. skolor enligt den åldersfördelning som ges 1960 för dessa skolformer från den särskilda statistik som förut omnämnts.

Det finns således relativt detaljerade uppgifter över antalet personer i utbildning förutom för 1960 även för 1963 för vissa skolformer. För de mellanliggande åren har den löpande skolstatistiken använts, men ännu har inte någon statistik redovisats för 1964. Förutom prognosberäkningarna för perioden 1965—1980 får alltså beräkningarna även för 1964 prognoskaraktär. I det följande lämnas en redogörelse för beräkningarna, vilka redovisas separat för de olika skolformerna.

Obligatoriska skolväsendet, real- och flickskolor

I den löpande skolstatistiken finns antalet elever, pojkar och flickor, fördelat på varje årskurs. Då man här har intresse endast för de elever som är 15 år eller äldre, skulle man således ta antalet elever fr. o. m. den 9:e årskursen. En kollationering av detta för 1960 och 1963 visade emellertid att detta skulle ge för låga siffror. Diskrepansen stod dock i relativt stabil relation till antalet elever i 8:e årskursen för både 1960 och 1963, med något större andel för pojkarna än för flickorna. Dessa andelar tillämpades sålunda för 1961 och 1962 då alltså antalet elever i årskurs 9 och högre adderades med en viss andel av antalet elever i 8:e årskursen.

Skolöverstyrelsen har i sin långtidsbudget för 1966/67—1969/70 beräknat antalet elever i grundskolans olika årskurser från läsåret 1964/65 till läsåret 1969/70 (tabeller å sid. 3 i långtidsbudgeten) samt antalet elever i »avvecklingsskolorna», realskolor och flickskolor (tab. 6, sid. 10), dock utan fördelning på årskurser. Om man till ett schablonmässigt beräknat antal elever i de här relevanta årskurserna av

[1] Statistisk Årsbok 1964, tab 336.

realskolor och flickskolor adderar det av SÖ antagna elevantalet i årskurs 9 av grundskolan erhålls följande sifferserie, vilken jämförs med det observerade antalet elever, som är 15 år och äldre år 1963 i dessa skolformer.

1963 125 646 (verkligt antal)
1964 100 000
1965 106 000
1970 110 300[1])

Man bör tydligen även för prognosen höja dessa siffror något. SÖ har utgått från antalet personer i varje ålderskull för beräkning av årskursernas storlek och 15-åringarna motsvaras av årskurs 9. Här har, vilket synes vara lämpligt med hänsyn till skillnaden mellan 1963 och 1964 (se siffrorna ovan), de redovisade siffrorna genomgående höjts med 30 000. Någon fördelning på de olika skolformerna inom gruppen har ej gjorts. Vid en beräkning av personer i utbildning vid fullt utbyggd grundskola bör även ca hälften av 16-åringarna räknas som elever i grundskolan med anledning av den tidsförskjutning, som finns mellan skolår och kalenderår. För 1975 och 1980 har således hela årsklassen 15-åringar och hälften av 16-åringarna antagits gå i grundskolan.

För åren 1960—1963 visar könsfördelningen att flickorna i dessa skolformer har en viss överrepresentation, som dock avtar, men då den obligatoriska grundskolan kommer att dominera gruppen har antagits att könsproportionen mellan eleverna för 1970 då helt skall ha anpassats till motsvarande proportion i befolkningen. Utvecklingen mellan 1963 och 1970 antages ske linjärt, och således erhålls andelen flickor 1964 och 1965 genom interpolation.

Gymnasier och fackskolor

SÖ har beräknat antal elever i gymnasiet enligt olika alternativ för andelen elever i 9 g och övergångsfrekvenser till gymnasiet samt real- och flickskoleelevernas övergång till gymnasiet. Det alternativ som anses leda till en genomförbar utbyggnad av gymnasieorganisationen innebär att ca 33 % av en årskull skulle få gymnasieundervisning (tabell 4 a och b, sid. 8, tabell 5). Då emellertid redan nu nära 30 % av en årskull intas i gymnasiet, har med det långa perspektiv som är för handen, i enlighet med prognosinstitutets beräkningar av gymnasieexaminationen presenterade i SCB:s remissvar till »U 63», antagits att andelen nybörjare i gymnasiet stiger till 38 % i slutet av 1970-talet. För beräkning av könsproportionen har antagits en svagt sjunkande andel kvinnor.

Även för det framtida antalet elever i fackskolan beräknar SÖ olika alternativ, emellertid förordar SÖ ett av sina alternativ (alt. 1, tabell 3 a, sid. 4), vilket används här. SÖ går dock inte längre än till 1969, varför här en schablonmässigt beräknad ökning i intaget till årskurs 1 för 1970 har utförts. Det har vidare antagits, att fackskolan expanderar så att 1980 intas 20 % av en årskull i fackskolan. Samma könsfördelning som för gymnasiet har antagits.

Yrkesskolor och övriga utbildningsanstalter exkl. universitet och högskolor

Beräkningarna för 1965 och 1970 har för resp. skolform underbyggts med följande antaganden.

SÖ:s prognos över antalet elever i yrkesskolan bygger på antagandet att 35 % av 16-åringarna 1970 bör få utbildning inom yrkesskolans ram. Detta

[1] SÖ beräknar antalet elever per läsår, här antages exempelvis läsåret 1964/65 motsvara 1964. Vidare har SÖ inte gjort någon beräkning för läsåret 1970/71, siffrorna här byggcr på antalet elever i grundskolans 8:e årskurs läsåret 1969/70.

behöver dock inte tolkas så att yrkesskolan skulle appellera endast till denna årsgrupp. Vidare anges de således prognoserade siffrorna utgöra antalet heltidsläsande elever. Jämförs SÖ:s siffror med det observerade antalet elever i yrkesskolan avseende elever i heltidskurser om minst fem månaders längd för 1963 erhålls följande.

	Obs. antal	SÖ
1962	59 514	—
1963	64 993	61 733
1964	—	63 275
1965	—	67 706
1970	—	77 916

Det synes således vara motiverat att höja SÖ:s siffror något. Som grund för detta kan dels läggas att SÖ:s definition över heltidsläsande är striktare än den som tillämpas i statistiken över yrkesskolorna, vilket utgjort grundval för beräkningarna av de gångna åren, dels ock att den del av yrkesutbildningen som har postgymnasial karaktär inte explicit beaktats av SÖ. SÖ:s siffror har här dock endast uppräknats så att takten i den av SÖ prognoserade utvecklingen bibehållits, men tillämpats på det observerade antalet elever 1963. Angående utvecklingen av könsproportionen kan nämnas att det ökade inslag av kvinnor som skett mellan 1960 och 1963 antas fortsätta.

Bland de utbildningsanstalter som SÖ eller UKÄ ej utformat prognoser för eller som ej administreras av dessa ämbetsverk märks folkhögskolor, olika typer av seminarier, som folkskoleseminarier, förskoleseminarier, seminarier för huslig utbildning, lantbrukets skolor, sjuksköterskeskolor, sjöbefälsskolor, konstfackskolan, konst- och musikhögskolan. För samtliga dessa har relativt schablonartade kalkyler gjorts. För utbildningar inom expansiva områden som för sjuksköterskeskolor och förskoleseminarier har en relativt kraftig tillväxt antagits, medan andra som t. ex. seminarierna för huslig utbildning endast har antagits få en ganska ringa ökning. I en del fall bygger antagandena på underhandskontakter med utbildningsmyndigheterna. Angående könsfördelningen kan nämnas att de skolor som huvudsakligast rekryterar endast män eller kvinnor har helt bortsetts från att det finns ett litet inslag av det andra könet.

För 1975 och 1980 har mer schablonmässiga kalkyler gjorts. Det har antagits, att elevantalet i det som f. n. betecknas som yrkesskolor expanderar något ytterligare. 1980 har det beräknats att 40 % av en årskull går i 2-årig yrkesskola. För de övriga yrkesutbildande skolformerna har det inte ansetts möjligt att göra några separata beräkningar. I stället har det beräknats, att personer med fackskoleutbildning och de från allmänna gymnasier som ej går till universitet eller högskolor kommer att vidareutbilda sig i ytterligare 1½ år för något yrke. I tabellerna har de så erhållna siffrorna hänförts under beteckningarna yrkesskola (grundskola), yrkesskola (fackskola) resp. yrkesskola (gymnasium).

Universitet och högskolor

Beräkningarna för 1965—1980 bygger på den prognos över antalet närvarande vid universitet och högskolor (det högre alternativet) som prognosinstitutet presenterat i SCB:s remissvar till »U 63». Då det även kan vara av visst intresse att studera fördelningen av antalet elever på de skilda studieområdena inom hela gruppen universitet och högskolor lämnas en sådan sammanställning i tabell 2.

Sammanfattning

Andelen studerande i olika åldrar och fördelat på män och kvinnor för varje år som beräkningar gjorts framgår av tabell 1 men har även sammanställts nedan. (Andelen studerande över 25 år har satts i relation till befolkningen i åldersgruppen 25—29 år som en approximation.)

Vid en granskning av siffrorna synes utvecklingen av dessa relativtal speciellt för åldersgruppen 20—24 år 1964—1965 förete en tillbakagång. I och för sig kan detta naturligtvis inte anses som en realistisk bedömning av utvecklingen. Detta har uppkommit genom att en troligen inte helt riktig åldersfördelning har tillämpats. För de flesta skolformer har material hämtats från redan uppgjorda prognoser, men dessa saknar i allmänhet en åldersfördelning, och förmodligen har de åldersfördelningar som har använts här inte varit helt realistiska. En justering hade eventuellt kunnat göras som inneburit en förskjutning av de studerande mot högre åldrar. Men syftet här är endast att beräkna andelen studerande som ett underlag för en beräkning av arbetskraftsutbudet och den totala arbetskraftsutvecklingen påverkas inte av en omfördelning av de sturande mellan skilda åldersgrupper.

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1970	1975	1980
15—19 år M	36,9	38,9	40,7	42,9	45,6	49,6	65,3	69,7	74,6
Kv	40,7	41,6	43,0	45,7	48,2	53,0	68,5	70,8	75,1
20—24 år M	12,0	12,7	13,8	14,4	14,2	14,1	19,1	26,7	29,1
Kv	10,6	11,2	11,7	12,3	12,0	12,5	17,3	22,3	23,9
25— år M	6,0	6,4	7,1	7,6	7,8	7,7	8,7	9,8	11,4
Kv	2,1	2,2	2,4	2,5	2,6	2,9	3,2	4,0	5,0

Tabell 1. Antal personer i utbildning

	1960			1961			1962			1963		
	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa
Obl. skolväs.	13 165	11 370	24 535	17 686	15 223	32 909	21 908	19 120	41 028	30 109	26 018	56 127
Realskola	34 721	34 610	69 331	35 283	33 238	68 521	34 403	31 762	66 165	27 963	27 135	55 098
Flickskola	167	14 012	14 179	150	14 545	14 695	125	14 861	14 986	101	14 320	14 421
Fackskola										918	610	1 528
Gymnasier	37 849	28 310	66 159	43 828	32 845	76 673	49 187	37 234	86 421	53 980	41 635	95 615
Yrkesskolor	31 280	16 249	47 529	35 333	18 892	54 225	38 228	21 286	59 514	41 235	23 718	64 953
Folkhögskolor	4 414	7 844	12 258	4 388	7 360	11 748	4 878	7 379	12 257	5 181	6 776	11 957
Folkskolesem.	819	2 994	3 813	855	3 069	3 924	966	3 461	4 427	1 007	3 842	4 849
Lantbrukets skolor	3 268	2 804	6 072	3 156	2 890	6 046	3 726	2 914	6 640	3 246	3 337	6 583
Sjöbefälsskolor	954		954	813		813	798		798	798		798
Utb. i konst o. musik	785	675	1 460	851	683	1 534	840	750	1 590	840	759	1 599
Sjuksköterskeskolor		4 990	4 990		5 325	5 325		5 744	5 744		6 113	6 113
Förskolesem.		472	472		476	476		460	460		759	759
Sem. för husl. utb.		910	910		1 053	1 053		1 012	1 012		1 111	1 111
Bergsskolan, textilinst.	141	109	250	168	101	269	141	148	289	145	153	298
Socialinst.	388	454	842	390	532	922	434	625	1 059	510	760	1 270
Univ. o. högskolor	24 169	11 898	36 067	26 023	13 239	39 262	29 226	14 400	43 626	32 744	16 100	48 844
Justeringspost (jfr texten sid. 2)	— 2 968	+ 5 675		— 2 968	+ 5 675		— 2 968	+ 5 675		— 2 968	+ 5 675	
Summa personer i utbildning	149 152	143 376	292 528	165 956	155 146	321 102	181 892	166 831	348 723	195 809	178 821	374 630
Därav i åldern 15—19 år	107 999	114 793	222 792	121 286	124 210	245 496	131 637	133 193	264 829	140 617	142 030	282 647
% av befolkn.	36,9	40,7	37,5	38,9	41,6		40,7	43,0		42,9	45,7	
20—24 år	27 805	24 051	51 856	30 492	26 095	56 587	34 537	28 376	62 913	37 986	31 294	69 280
% av befolkn.	12,0	10,6	11,1	12,7	11,2		13,8	11,7		14,4	12,3	
25—29 år	13 348	4 532	17 880	14 181	4 841	19 022	15 718	5 263	20 981	17 206	5 497	22 703
% av befolkn.	6,0	2,1	4,1	6,4	2,2		7,1	2,4		7,6	2,5	

Tabell 1. (forts.) Antal personer i utbildning

	1964			1965			1970		
	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa
Obl. skolväsen	61 000	69 000	130 000	64 600	71 400	136 000	72 000	68 300	140 300
Fackskola	2 720	2 130	4 850	5 800	4 750	10 550	21 200	16 700	37 900
Gymnasier	55 795	43 839	99 634	56 687	46 380	103 067	59 400	48 600	108 000
Yrkesskolor	41 611	24 966	66 577	44 177	27 076	71 253	47 543	34 428	81 971
Folkhögskolor	5 300	6 700	12 000	5 400	6 600	12 000	6 000	6 000	12 000
Folkskolesem.	1 185	3 191	4 376	1 331	3 512	4 843	1 560	4 320	5 880
Lantbrukets skolor	3 300	3 500	6 800	3 400	3 650	7 050	3 800	3 900	7 700
Sjöbefälsskolor	800		800	800		800	1 000		1 000
Utb. i konst o. musik	850	780	1 630	850	795	1 645	900	900	1 800
Sjuksköterskeskolor		6 500	6 500		7 000	7 000		10 500	10 500
Förskolesem.		1 000	1 000		1 200	1 200		2 600	2 600
Sem. för husl. utb.		1 150	1 150		1 200	1 200		1 500	1 500
Bergsskolan, textilinst.	150	160	310	150	175	325	200	200	400
Univ. o. högskolor	36 850	19 550	56 400	37 400	23 390	60 790	58 000	38 600	96 600
Justeringspost	— 2 968	+ 5 675		— 2 968	+ 5 675		— 2 968	+ 5 675	
Summa personer i utbildning	206 593	188 141	394 734	217 627	202 803	420 430	268 635	242 223	510 858
Därav i åldern 15—19 år	146 886	148 827	295 713	155 591	159 098	314 689	180 250	179 517	359 767
% av befolkn.	45,6	48,2		49,6	53,0	51,3	65,3	68,5	66,9
20—24 år	41 316	33 316	74 632	43 484	37 006	80 490	60 918	53 033	113 951
% av befolkn.	14,2	12,0		14,1	12,5	13,3	19,1	17,3	18,2
25—29 år	18 391	5 998	24 389	18 552	6 699	25 251	27 467	9 673	37 140
% av befolkn.	7,8	2,6		7,7	2,9	5,3	8,7	3,2	6,0

Tabell 1. (forts.) Antalet personer i utbildning

	1975			1980		
	Män	Kv	Summa	Män	Kv.	Summa
Obl. skolväs.....	79 000	75 100	154 100	93 200	88 600	181 800
Fackskolor.....	22 900	18 800	41 700	26 300	21 500	47 800
Gymnasier	63 100	51 600	114 700	69 000	56 400	125 400
Yrkesutb. (grundsk.)	43 100	40 500	83 600	48 900	46 600	95 500
Yrkesutb. (facksk.) .	15 300	12 500	27 800	17 500	14 300	31 800
Yrkesutb. (gymn.) .	2 600	5 300	7 900	2 800	5 400	8 200
Folkhögskolor	6 000	6 000	12 000	6 000	6 000	12 000
Universitet.....	63 600	43 800	107 400	64 500	44 700	109 200
Summa personer i utbildning.....	295 600	253 600	549 200	328 200	283 500	611 700
Därav i åldern:						
15—19 år.....	188 300	181 400	369 700	214 900	207 100	422 000
% av befolkn. .	69,7	70,8	70,2	74,6	75,1	74,6
20—24 år.....	75 300	59 900	135 200	80 500	62 900	143 400
% av befolkn. .	26,7	22,3	24,6	29,1	23,9	26,6
25—29 år.....	32 000	12 300	44 300	32 800	13 500	46 300
% av befolkn. .	9,8	4,0	7,0	11,4	5,0	8,3

Tabell 2. Beräknat antal närvarande studerande vid universitet och högskolor

Studieområde	1965			1970			1975			1980		
	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa	Män	Kv	Summa
Teologisk fak.	700	400	1 100	700	560	1 260	630	560	1 190	650	560	1 210
Juridisk fak.	2 100	650	2 750	2 800	1 100	3 900	2 800	1 300	4 100	3 100	1 400	4 500
Naturvet. fak.	7 800	3 200	11 000	14 500	6 700	21 200	14 300	8 500	22 800	14 200	8 900	23 100
Hum. o. samh.vet. fak.	12 000	14 600	26 600	18 600	23 900	42 500	19 600	26 300	45 900	20 000	26 900	46 900
Med. fak.	3 300	1 100	4 400	4 800	1 600	6 400	6 000	2 000	8 000	6 100	2 000	8 100
Tekn. högsk.	7 000	400	7 400	10 700	700	11 400	13 800	900	14 700	14 100	900	15 000
Handelshögsk.	2 300	400	2 700	3 000	600	3 600	3 600	700	4 300	3 600	800	4 400
Tandläkarhögsk.	800	470	1 270	1 000	600	1 600	1 100	700	1 800	11 100	700	1 800
Farm. inst.	160	650	810	200	800	1 000	200	900	1 100	200	900	1 100
Jordbrukshögsk. o. veterinärhögsk.	600	100	700	650	100	750	750	100	850	750	100	850
Sjukgymn.	—	380	380	—	420	420	—	420	420	—	420	420
GCI	140	140	280	150	150	300	150	150	300	150	150	300
Socialhögsk.	500	900	1 400	700	1 300	2 000	660	1 200	1 860	500	1 000	1 500
Summa	37 400	23 390	60 790	57 800	38 530	96 330	63 590	43 730	107 320	64 450	44 730	109 180

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1966

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Utsökningsrätt IV. [7]

Utrikesdepartementet

Internationellt fredsforskningsinstitut i Sverige. [5]

Socialdepartementet

Förenklad statsbidragsgivning till hälso- och sjukvården. [6]

Finansdepartementet

1965 års långtidsutredning 1. Svensk ekonomi 1966—1970. [1] 2. Export och import 1966—1970. Bilaga 1. [2] 3. Tillgången på arbetskraft 1960—1980. Bilaga 2. [8]

Ny myntserie. [4]

Ecklesiastikdepartementet

Yrkesutbildningen. [3]

ESSELTE AB, STOCKHOLM 1966